

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Діагностика кредитоспроможності фізичних осіб-позичальників банку

Студентки 2 курсу 5м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Банківська справа»

Головач Валерії
Олександрівни

Науковий керівник
канд. екон. наук,
доцент

Аванесова Ірина
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
д-р екон. наук,
професор

Шульга Наталія
Петрівна

Київ – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКУ	
1.1. Економічна сутність дефініцій «фізична особа-позичальник банку» та «діагностика фізичної особи-позичальника банку».....	6
1.2. Класифікаційна характеристика ризиків банку при кредитуванні фізичних осіб.....	16
1.3. Нормативні вимоги щодо діагностики фізичних осіб-позичальників банку.....	27
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ БАНКОМ АТ «ОЩАДБАНК» ЩОДО НАДАННЯ КРЕДИТІВ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ	
2.1. Аналіз показників кредитної діяльності банку АТ «Ощадбанк».....	37
2.2. Сучасні умови кредитування фізичних осіб банком АТ «Ощадбанк».....	44
2.3. Методи діагностики фізичних осіб-позичальників банку АТ «Ощадбанк».....	51
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК»	
3.1. Методи управління ризиками банку при кредитуванні фізичних осіб.....	67
3.2. Фінансові аспекти забезпечення захисту прав фізичних осіб при отриманні ними банківського кредиту.....	72
3.3. Концепція уніфікації діагностики фізичних осіб-позичальників банку.....	79
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	89
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. Кредитування займає важливе місце у соціально-економічному розвитку більшості країн. Його роль значно зростає в Україні в сучасних умовах, у тому числі, під впливом фінансової глобалізації та макроекономічної ситуації. Ліберальне ставлення регуляторних органів України до іноземних банків сприяло значному надходженню ресурсів міжнародного фінансового ринку, що значно активізувало кредитну діяльність. За останнє десятиріччя кредити банків, надані населенню України збільшились у десятки разів. Унаслідок цього зросла роль кредиту у фінансуванні споживчих витрат населення, а відношення обсягів споживчих кредитів до ВВП досягло рівня розвинених країн. За цих обставин змінилася стратегія банків на кредитному ринку і політика щодо обслуговування фізичних осіб, збільшився вплив кредитування на фінансові результати діяльності банків.

Значне зростання кредитів в Україні стало важливим чинником розвитку банківської системи й економіки в цілому. Проте надто прискорене і недостатньо контрольоване зростання споживчого кредиту загострило проблеми незбалансованості товарних і кредитного ринків і сприяло нагромадженню ризиків. Сучасний банківський бізнес супроводжують високий рівень конкуренції, ускладнення архітектури фінансового ринку та його дерегулювання, зміни в організації кредитування. Водночас суб'єкти споживчого кредиту в Україні виявились не готовими до суттєвих трансформацій, а надмірна активізація банків щодо кредитування населення посилила загрози стійкості окремих банків і всієї банківської системи. Тому актуальними є дослідження проблем розвитку споживчого кредитування та напрямів у рішенні цих проблем.

Концептуальні положення щодо банківського кредитування висвітлені у роботах таких авторів, як: А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна[8], Ю.В. Василен [18], Н.М. Внукова [21, 22], О.М. Колодізев [41], С.І. Павлова [51], Т.М. Смолева [60] та ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням

вчених із цієї проблематики варто зауважити, що існує потреба в її подальшому дослідженні.

Метою дослідження є розкриття теоретичних підходів, розробка методичних засад та практичних рекомендацій щодо діагностики фізичних осіб-позичальників банку.

Для досягнення цієї мети були сформульовані такі **завдання**:

- розглянути сутність та теоретичні основи діагностики фізичних осіб-позичальників банку;
- проаналізувати показники та умови кредитування банком АТ «Ощадбанк»;
- дослідити практичні аспекти надання банком кредиту фізичним особам банком АТ «Ощадбанк»;
- розробити рекомендації щодо удосконалення діагностики фізичних осіб-позичальників банку.

Об'єктом дослідження є порядок прийняття рішення банком щодо надання кредитів фізичним особам-позичальникам.

Предметом дослідження є діагностика фізичних осіб-позичальників банку.

Методи дослідження. У процесі роботи використовувались такі методи досліджень: абстрактно-логічний – для аналізу наукової літератури для системної оцінки (при визначенні сутності банківського кредитування фізичних осіб), статистично-економічний – для оцінки ринку кредитів в Україні, оцінки конкурентних переваг банків на ринку й ефективності їхньої кредитної діяльності; системного підходу – для обґрунтування висновків і пропозицій щодо вдосконалення операцій з надання кредитів фізичним особам у АТ «Ощадбанк» та підвищення їх ефективності і зниження ризиковості.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань регулювання кредитної діяльності банків; офіційні дані Національного банку України; британський журнал The Banker; фінансова звітність АТ

«Ощадбанк»; монографічні дослідження та наукові публікації з досліджуваної теми.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані в поглибленні наукового обґрунтування особливостей розвитку й функціонування банківського кредитування в Україні в сучасних умовах.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Окремі аспекти дослідження було опубліковано в статті «Класифікаційна характеристика ризиків банку при кредитуванні фізичних осіб»//Управління банківських установ: зб. наук. ст.. студ. заочної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. – 380 с. (С. 139-146).

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 87 сторінок. В роботі представлено 21 таблицю, 9 рисунків, 2 додатків та використано 92 наукових джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІАГНОСТИКИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКУ

1.1 Економічна сутність дефініцій «фізична особа-позичальник банку» та «діагностика фізичної особи-позичальника банку»

Одним з основних джерел надходжень фінансових ресурсів до банківських установ є надання кредитів. У свою чергу якісне проведення кредитних операцій передбачає повну та своєчасну діагностику кредитоспроможності фізичної особи-позичальника. Невчасна та неповна діагностика може привести до ситуації невиплат за кредитами, що негативно впливає на показники ліквідності банківської установи. Тому важливим є дослідження теоретичних засад діагностики фізичних осіб-позичальників банку.

Спочатку можна розглянути теоретичні підходи до визначення поняття «фізична особа-позичальник», що наведені нижче у табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Наукові підходи до визначення змісту поняття «фізична особа-позичальник»*

Автор	Визначення поняття «фізична особа-позичальник»
Стечишин Т.Б. [65]	Діє- та правоздатна фізична особа, яка претендує на отримання кредиту, позики
Алієва В.Н., Форостяна С.В. [1]	Суб'єкт кредитних відносин, який отримує кредит у тимчасове користування.
Андрушків Т. [3]	Позичальниками є такі фізичні особи, яким не вистачає власних коштів для забезпечення своїх потреб.
Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкіна М.Ф. [8]	Фізична особа, яка може отримати від банківської установи у тимчасове користування кошти на умовах повернення, платності, строковості
Брітченко І.Г. [14]	Суб'єкт кредитних відносин, який отримав у тимчасове користування грошові кошти на умовах повернення, платності, строковості
Васюренко О. В., Подчесова В.Ю. [21]	Особа, з якою укладено кредитний договір на кредитування певних цілей позичальника
Воробйов В.П. [28]	Фізична особа, яка отримує у кредитора кредит та відповідає основним вимогам для здійснення процесу кредитування
Герасимович А. М. [29]	Фізична особа, яка отримує у тимчасове користування кошти

<i>Продовження табл. 1.1</i>	
	банківської установи на умовах повернення, платності та строковості на певну визначену мету відповідно до нормативно-правових актів.
О.А. Жукова, І.П. Грек [36]	Одержувач кредиту, позики, що приймає на себе зобов'язання, гарантує повернення отриманих коштів, оплату наданого кредиту.
Н.М. Внукова, Ю.О. Шевченко, М.Ю. Кулешова [23]	Фізична особа, яка залучає кошти інших суб'єктів для розвитку своєї діяльності.
Цирельникова О. [73]	Фізична особа суб'єкт кредитних відносин, який одержує в тимчасове користування грошові кошти на умовах повернення, оплати і строковості.
Савчук О.В., Коцюк Ю. А. [59]	Фізична особа, громадянин України, який має право на отримання фінансової позики на умовах повернення, платності, строковості

*Примітка: побудовано автором за джерелами [1, 3, 8, 14, 21, 28,28, 23, 36,73,59, 65]

Як бачимо, майже усі підходи до визначення змісту поняття фізичної особи-позичальника є подібними між собою. Тому можемо виділити кілька основних сутнісних характеристик, які розвивають досліджуване поняття:

- це завжди фізична особа;
- отримує кошти від фінансово-кредитної установи на правах позики;
- умовами отримання коштів є повернення, оплати і строковості.

На думку Алієвої В.Н. та Форостяної С.В. [1] кредитори і позичальники набувають свого статусу добровільно, на договірних засадах, що дає їм можливість найповніше задовольняти свої потреби та захищати свої інтереси, різні в кожній зі сторін кредитних відносин.

На думку Воробйова В.П. [28], Жукова О.А., Грека І.П. [36], Внукова Н.М., Шевченко Ю.О., Кулешова М.Ю. [23], Цирельникова О. [73] позичальником є фізична особа-резидент, яка має намір отримати кредит, має задовольняти, зокрема, такі вимоги: бути кредитоспроможною (мати постійне джерело доходів) та підтвердити свою кредитоспроможність; відповідно до вимог банку надати пакет документів; забезпечити виконання зобов'язань за кредитним договором заставою майна (майнових прав), порукою чи іншими формами забезпечення відповідно до вимог банку.

Отже, на основі різних наукових підходів до визначення поняття фізичної особи-позичальника банку можемо сформулювати наступне його удосконалене визначення:

Позичальник - фізична особа, яка отримує у тимчасове користування кошти на умовах повернення, платності та строковості на певну визначену мету відповідно до діючого законодавства та кредитної політики банку.

Надалі розглянемо основні сутнісні ознаки діагностики фізичної особи-позичальника банку, зазначені у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Наукові підходи до визначення змісту поняття «діагностика фізичної особи-позичальника банку»*

Автор	Визначення поняття «діагностика фізичної особи-позичальника банку»
Алієва В.Н., Форостяна С.В. [1], Стечишин Т.Б. [65], Воробійов В.П. [28]	Процес оцінки потенційного кредитотримувача до прийняття рішення про можливість кредитування та його умов. Метою оцінки кредитоспроможності є попередження або максимальне зменшення кредитного ризику, який пов'язаний з кредитуванням клієнта банку.
Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкіна М.Ф. [8], Брітченко І.Г. [14], Н.М. Внукова, Ю.О. Шевченко, М.Ю. Кулешова [23]	Процес оцінки здатності фізичної особи-позичальника здійснювати своєчасне погашення та обслуговування позики. Діагностика позичальника здійснюється, ґрунтуючись на рівні доходу позичальника, вивченні кредитної історії позичальника і скорингової оцінки.
Васюренко О. В., Подчесова В.Ю. [21], Жукова О.А., Грек І.П. [36]	Процес аналізу кредитоспроможності потенційного позичальника, який здійснюється за рядом регламентованих критеріїв.
Савчук О.В., Коцюк Ю. А. [59]	Оцінка платоспроможності позичальника – це визначення його можливості своєчасно та у повному розмірі погасити заборгованість перед кредитором.

*Примітка: побудовано автором за джерелами [1,65, 28, 8, 14, 23, 21, 36, 59]

На думку вчених Васюренко О. В., Подчесова В.Ю. [21], Жукова О.А., Грек І.П. [36], основним критерієм діагностики фізичної особи-позичальника є рівень його доходів. Оцінювання даного критерію проводиться на основі інформації про доходи фізичної особи, а також ступеня ризику втрати цього доходу. Рівень доходу визначається на основі довідок про зарплату або на

основі податкової декларації. А потім коригується, беручи до уваги обов'язкові платежі та коефіцієнти ризику банку.

Савчук О.В. та Коцюк Ю. А. [59] відзначають, що ступені ризику, розмір кредиту, який може бути наданий за даних обставин і, нарешті, умови його надання, усе це обумовлює необхідність оцінки банком не тільки платоспроможності клієнта на певну дату, але й прогнозу його фінансової стійкості у перспективі. Об'єктивна оцінка фінансової надійності позичальника і облік можливих ризиків за кредитними операціями дозволяють банку ефективно управляти кредитними ресурсами та отримувати прибуток [3, с. 42].

Мороз А.М., Савлук М.І., Пуховкіна М.Ф. [8], Брітченко І.Г. [14], Н.М. Внукова, Ю.О. Шевченко, М.Ю. Кулешова [23] зазначають, що єдиної, універсальної стандартизованої системи діагностики кредитоспроможності у банківській практиці не існує. Банки різних держав користуються різними системами аналізу кредитоспроможності своїх потенційних фізичних осіб-позичальників. Така різноманітність підходів впливає з різного ступеня довіри до кількісних, а також якісних методів оцінки критеріїв кредитоспроможності, особливостей індивідуальної культури процесу кредитування, що історично склалася, традиційною практикою оцінювання кредитоспроможності.

Відповідно підходу Алієвої В.Н., Форостяна С.В. [1], Воробйова В.П. [28] та Стечишина Т.Б. [65] процедура діагностики фізичної особи-позичальника банку складається з двох етапів: аналізу фінансової спроможності фізичної особи та якісного (нефінансового) аналізу. У разі проведення якісного аналізу кредитоспроможності фізичної особи-позичальника за основу беруть інформацію, яку можна уявити у вигляді кількісних показників.

Банк вивчає ділову репутацію свого потенційного позичальника (його порядність, чесність, досвід роботи у відповідній сфері, стабільність виконання різних платежів (в т.ч і комунальних), чи має місце своєчасність погашення попередніх кредитів і т.д.). Крім того, банк аналізує економічне оточення позичальника (його родичі, поручителів (у разі їх наявності), стабільність доходів поручителів та ін.) Для проведення такого аналізу банк користується

інформацією, накопиченої самим банком, іншими банками та кредитними бюро.

Завершальним етапом в процесі діагностики фізичної особи-позичальника є фінансовий аналіз, суть якого полягає в розрахунку ряду коефіцієнтів (або ж в рейтинговій оцінці).

Отримавши результати першого і другого етапів діагностики фізичної особи-позичальника, банк робить висновок про категорію кредитоспроможності своїх потенційних позичальників, який залежить від класу кожного з розрахованих показників. Деяка складність у визначенні класу кредитоспроможності клієнта виникає, якщо фактичні значення коефіцієнтів мають значну розбіжність у рівнях.

Внаслідок цього банки користуються рейтинговою оцінкою, яка ґрунтується на наступних принципах: банки самі визначають коло найбільш істотних за їхніми мірками показників та встановлюють для них певну вагу (у відсотках або балах). Потім при розробці шкали процентних ставок клас кредитоспроможності позичальника приймається банками до уваги. Також клас кредитоспроможності враховується при визначенні умов кредитування, при оцінці якості кредитів, які складають кредитний портфель банку.

На даний момент часу є кілька варіантів визначення поняття «кредитоспроможність».

Так деякі економісти визначають кредитоспроможність як здатність позичальника в повному обсязі і у визначений договором кредиту термін погасити свій борг за кредитом. Інші економісти вважають, що кредитоспроможність позичальника – це лише здатність, але й готовність боржника в повному обсязі і у визначений договором строк погасити свій борг. Другого визначення дотримуються в банківській практиці на Заході, що припускає оцінку creditworthy, що позначає визначення, наскільки позичальник "гідний" позики. Дані про отримання та погашення потенційним позичальником кредитів в минулому являє собою кредитну історію. Для створення кредитних історій в державах функціонують так звані кредитні бюро.

На думку Стечишин Т.Б., в процесі діагностики фізичної особи-позичальника банку, як правило, треба брати до уваги такі фактори:

- діє- і правоздатність позичальника для здійснення кредитної угоди;
- його моральний вигляд, репутація;
- наявність забезпечення позики;
- здатність позичальника отримувати дохід [10, с.65].

Варто погодитися з думкою Цирельникова О., яка зазначає, що визначення рівня кредитоспроможності позичальника є першим етапом реалізації кредитних відносин, так як є основою для прийняття рішення про надання кредиту. Визначення рівня кредитоспроможності дозволить визначити найбільш впливові показники на цей фактор. Адекватна діагностика усіх показників у подальшому дозволяють звести до мінімуму ризик неповернення коштів.

Оцінка кредитоспроможності позичальника – фізичної особи визначається за результатами аналізу кількісних показників (економічна кредитоспроможність) та якісних характеристик (особиста кредитоспроможність), підтверджених відповідними документами і розрахунками.

Під час розгляду питання про надання кредиту і надалі в процесі обслуговування боргу банк має обрати для аналізу ті показники, які так чи інакше можуть вплинути на виконання зобов'язань за кредитом. Потрібно також визначити рівень імовірного впливу обраних показників на кредитоспроможність позичальника, встановивши для кожного з них нормативні значення та відповідні бали значущості (вагові коефіцієнти)

На думку Внукова Н.М., Шевченко Ю.О. та М.Ю. Кулешова діагностика кредитоспроможності фізичної особи-позичальника банку є найважливішим способом мінімізації кредитних ризиків. Діагностика кредитоспроможності проводиться з метою отримання інформації для прийняття рішення про можливість й умови надання позики. Глибина аналізу залежить від наявності або відсутності в минулому кредитних відносин банку зконкретним

позичальником, від результатів його фінансово-господарської діяльності (для юридичної особи), обсягу та строків надання кредиту. В умовах ринкової економіки кредитоспроможність клієнта-позичальника є базовою характеристикою, яка визначає можливість встановлення кредитних відносин між банком та контрагентом.

Отже, кредитоспроможність фізичної особи – це здатність позичальника повністю та у визначений термін розрахуватись за своїми борговими зобов'язаннями [5]. Оцінка кредитоспроможності фізичної особи визначається за результатами якісних характеристик (особиста кредитоспроможність) та за результатами аналізу кількісних показників (економічна кредитоспроможність), підтверджених відповідними документами і розрахунками.

До якісних характеристик фізичної особи належать:

- загальний матеріальний стан клієнта (наявність майна: нерухомості, цінних паперів, банківських вкладів, транспортних засобів та ін.);
- соціальна стабільність (постійна робота, сімейний стан, ділова репутація);
- вік і стан здоров'я клієнта;
- кредитна історія (інтенсивність користування банківськими кредитами у минулому та своєчасність їх погашення, користування іншими банківськими послугами).

До кількісних показників оцінки кредитоспроможності фізичної особи належать:

- сукупний чистий дохід (щомісячні очікувані сукупні доходи, зменшені на сукупні витрати та зобов'язання) та прогноз на майбутнє;
- накопичення на рахунках в банку (інформація надається за бажанням позичальника);
- забезпечення (застава рухомого та нерухомого майна, наявність страхових полісів, можливість передавання права власності на об'єкт кредитування) та рівень його ліквідності.

Оцінюючи кредитоспроможність клієнта, банківська установа фактично визначає рівень кредитного ризику, який вона візьме на себе, встановлюючи кредитні стосунки з цим клієнтом [6].

Основними класифікаційними ознаками позичальників є: строк запозичення коштів; статус кредитора та позичальника; регіональна та галузева приналежність; масштаб діяльності, що наведено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Класифікація фізичних осіб-позичальників банку*

Ознака	Вид
Залежно від тривалості кредитної операції	-короткострокові (термін позики до 1 року)
	-довгострокові (термін від 1 року)
За обсягами кредитування (кожен банк визначає межу індивідуально)	-великі позичальники
	-середні
	-дрібні
Залежно від потреб у позицій	-для купівлі нерухомості
	-для бізнесу (у випадку фізичних осіб-підприємців)
	-для інвестування (у придбання інвестиційних інструментів на фондовому ринку, придбання землі, корпоративних прав, тощо)
	-інші

*Примітка: побудовано автором за джерелами [18]

До основних умов кредитування фізичних осіб належать: операції проводяться тільки в межах вільних кредитних ресурсів у національній або іноземній валюті; банки виходять з необхідності поєднання своїх інтересів з інтересами вкладників та держави; для забезпечення власної стійкості операції проводяться з дотриманням встановлених Національними банком України економічних нормативів. Про видачу кредитів в іноземній валюті обов'язково повідомляється в Національний банк України; рішення про умови та порядок надання кредиту приймається колективно і визначається правилами банку; кредити надаються тільки платоспроможним і кредитоспроможним фізичним особам - позичальникам, які мають власні оборотні кошти; позики видаються на забезпечення потреб у сфері виробництва і сфері обігу фізичним особам;

всі питання у кредитних взаємовідносинах будуються на договірній основі та ін.

Розміри кредитів, що надаються громадянам України, обмежуються: граничними розмірами, встановленими комерційним банком для конкретного виду кредитів; платоспроможністю позичальника, його здатністю повністю й у встановлений строк повернути отриманий кредит; вартістю заставленого майна і цінних паперів, що можуть бути надані позичальником (іншою особою) для забезпечення повернення кредиту з урахуванням виду застави. [4, с. 40]

Банк може надавати кредити всім кредитоспроможним фізичним особам - резидентам на придбання товарів широкого вжитку, транспортних засобів, оплату послуг, купівлю, будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт житла й інших об'єктів нерухомості, на задоволення інших поточних потреб.

Кредит надається після проведення банком ідентифікації позичальника, комплексного вивчення його кредитоспроможності та визначення рівня ризику кредитної операції. Кредити фізичним особам не надаються, якщо оцінка кредитоспроможності позичальника свідчить про високий ступінь ризику, в результаті чого кредитна операція буде класифікована як сумнівна чи безнадійна. Розмір відсоткових ставок та порядок їхньої сплати встановлюються установою банку залежно від кредитного ризику, наданого забезпечення, попиту і пропозицій, що склались на кредитному ринку.

Строк повернення кредиту визначається банком і позичальником у кредитному договорі та залежить від розміру кредиту й кредитоспроможності позичальника. Банк надає кредити фізичним особам у розмірах, що визначаються вартістю товарів і послуг, які є об'єктом кредитування. [77]

У ході діагностики фізичних осіб-позичальників банки формують власні моделі оцінки, які будуються на основі математичного апарату та відповідного програмного забезпечення. Методика та методологія діагностики фізичних осіб-позичальників дає можливість для банку формалізувати зв'язки будь-якої складності між параметрами як кількісного, так і якісного типу. Для опису цих

зв'язків використовуються відповідні логічні конструкції, а також різні моделі мають високу здатність до адаптації під реальні дані.

Кількість та склад факторів впливу на платоспроможність фізичної особи-позичальника банку можуть бути різноманітними, проте для моделі діагностики його кредитоспроможності це не має важливого значення. При певній потребі до моделі додаються нові параметри, а структура моделі залишиться незмінною. Використання кількісних та якісних факторів для побудови моделі діагностики фізичної особи-позичальника банку обґрунтоване тим, що у більшості випадків, банки використовують їх для оцінки власних клієнтів, що зображено нижче на рис. 1.1.

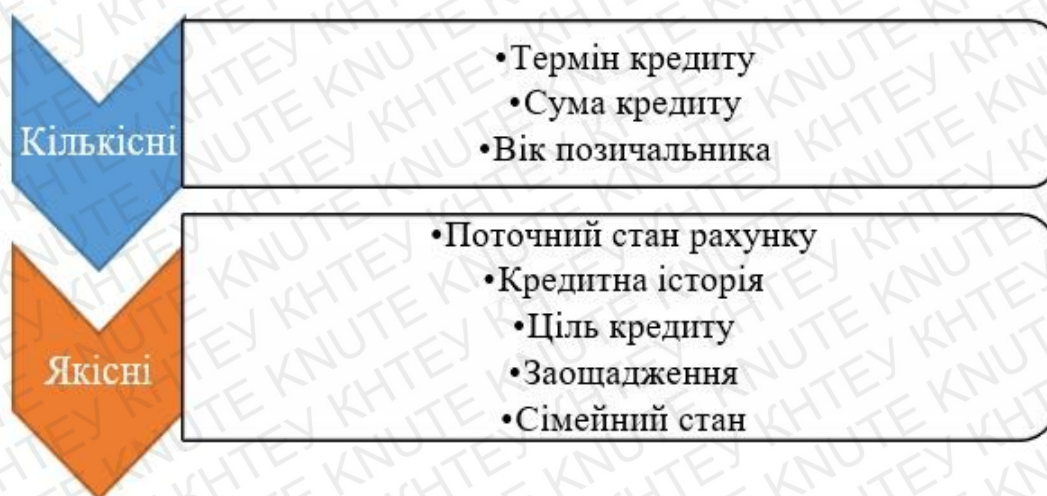

Рис. 1.1. Фактори впливу на кредитоспроможність фізичних осіб-позичальників банку*

*Примітка: складено автором за джерелами [77]

Надання кредитів здійснюється на підставі кредитних договорів, які укладаються індивідуальними позичальниками з установою банку за місцем проживання, за винятком кредитів на будівництво або купівлю індивідуальних житлових будинків (квартир), які надаються за місцем забудови або знаходження індивідуального житлового будинку (квартири).

Отже, позичальник - фізична особа, яка отримує у тимчасове користування кошти на умовах повернення, платності та строковості на певну визначену мету відповідно до діючого законодавства та кредитної політики

банку. Діагностика фізичної особи-позичальника банку являє собою процес оцінки потенційного кредитотримувача до прийняття рішення про можливість кредитування та його умов.

Метою оцінки кредитоспроможності є попередження або максимальне зменшення кредитного ризику, який пов'язаний з кредитуванням клієнта банку. Аналіз кредитоспроможності фізичної особи визначається за результатами якісних характеристик (особиста кредитоспроможність) та за результатами аналізу кількісних показників (економічна кредитоспроможність), підтверджених відповідними документами і розрахунками.

1.2 Класифікаційна характеристика ризиків банку при кредитуванні фізичних осіб

Банківська діяльність за своєю природою пов'язана з ризиками, що викликаються різними обставинами. Ось чому розуміння суті цих ризиків, правильне оцінювання й управління ними дає змогу уникнути або значно зменшити неминучі втрати, які виникають у банківській діяльності.

Ризик означає невизначеність, пов'язану з настанням будь-якої події або її наслідками. Невизначеність – це результат неочікуваних змін. Для банку взагалі невизначеність – це результат неочікуваних змін процентної ставки, потоків депозитів, платоспроможності позичальників, валютних курсів тощо. Відсутність точної інформації або прогнозу про них породжує різні ризики (процентний, валютний, ризик ліквідності, кредитний). Отже, ризик – це результат невизначеності майбутнього [1].

Оскільки рішення менеджерів враховують очікувані зміни, то виходить, що джерелом ризику є тільки непередбачувані зміни. Хоч очікувані зміни не піддаються безпосередньому спостереженню, їх можна виміряти за допомогою статистичних досліджень, використовуючи таку формулу:

$$\text{Дійсна зміна} = \text{Очікувана зміна} + \text{Непередбачувана зміна} \quad (1.1)$$

Отже, дійсну зміну можна розкласти на очікуваний і непередбачуваний компоненти. У випадку абсолютного передбачення або визначеності непередбачуваний компонент та очікувана зміна збігаються. Цей випадок підкреслює роль непередбачуваної зміни як джерела ризику [21].

Таким чином, управління ризиками можна спростити, якщо навчитися точніше формулювати очікування і виявляти джерела непередбачуваних змін. Для оцінки таких непередбачуваних змін використовуються різні методи, що базуються на оцінці мікроекономічних та макроекономічних факторів на основі математичних моделей і статистичних методів.

Ризик фінансового інструменту, чи це актив, чи пасив, можна оцінити двома способами:

- 1) як окремий ризик, коли актив або пасив розглядаються окремо від інших активів чи пасивів;
- 2) як ризик портфеля активів чи пасивів, коли актив або пасив розглядаються як складова сукупності вимог чи зобов'язань, що входять до портфеля [8].

Імовірність будь-якої події визначається можливістю того, що ця подія здійсниться. Така імовірність виражається в процентах або частках одиниці. З погляду ризику оцінюється розділ імовірності, наприклад, ставок дохідності за цінними паперами, що інвестуються. При цьому розглядаються три стани економіки (бум, нормальний стан і спад), кожному з яких відповідає своя ставка дохідності і своя імовірність початку цього стану. За цими даними розраховується очікувана ставка дохідності [3].

У реальному житті кількість станів економіки необмежена. Ризик можна також розглядати як шанс одержати прибуток або збиток від інвестування в певний проект. Можливість одержати прибуток або збиток може бути високою або низькою залежно від рівня ризику (непостійності очікуваних доходів) [8].

Простіше за все аналізувати ризик, якщо поділити його на дві категорії – рівень ризику і рівень часу. Рівень ризику можна визначити порівнянням ризикованості тих або інших інвестицій [6].

Ризик дуже часто називають зростаючою функцією часу. Якщо ресурси розміщуються на тривалий строк, кредитор повинен одержати винагороду за те, що взяв на себе ризик часу. Отже, ризик визначається базовою або безризиковою ставкою і премією за ризик, пов'язаний з фактором часу.

Усі банківські операції відрізняються різним ступенем ризику. На практиці заведено оцінювати значну кількість ризиків, які можуть охарактеризувати ситуацію і ймовірність здійснення подій.

Згідно з Положенням Правління Національного Банку України № 351 «Про визначення банками України розміру кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб за активними банківськими операціями» існують ряд вимог до оцінки ризиків [3].

Банк визначає кредитний ризик при кредитуванні фізичних осіб за активами з дотриманням таких принципів [3]:

1) переваги сутності здійснюваних банком активних операцій над їх формою, який, зокрема, передбачає, що банк:

- забезпечує повну та адекватну оцінку кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб під час здійснення розрахунку розміру кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб за активом як на індивідуальній, так і на груповій основі;

- установлює для боржника/контрагента економічно обґрунтовані періодичність та розмір сплати ним боргу;

2) своєчасності та повноти виявлення кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб, який, зокрема, передбачає, що під час оцінки кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб за активом банк ураховує:

- наявну інформацію про позичальника, у тому числі публічну; інформацію щодо зловживань і шахрайства; репутацію позичальника; якість менеджменту; відносини позичальника з іншими банками-кредиторами, у тому числі його кредитну історію;

- мету проведення позичальником кредитної операції та її відповідність профілю його господарської діяльності;

- ступінь взаємозв'язку банку з позичальником, включаючи наявність розрахункового рахунку в банку, разові відносини тощо;
- макро- та мікроекономічні фактори, що впливають на фінансовий стан позичальника, стан галузі, до якої належить позичальник, включаючи його спроможність виконувати свої зобов'язання перед банком, іншими банками-кредиторами, залежність діяльності позичальника від (специфічних) ринків постачання/збуту продукції/послуг, фактори ризику, пов'язані з об'єктом кредитування тощо;
- усю наявну інформацію, необхідну для здійснення банком адекватної оцінки кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб, у тому числі достовірну фінансову звітність позичальника;
- схильність позичальника до діяльності в нових, високоризикових сферах діяльності тощо;
- прогноз макро- та мікроекономічних факторів, ринкових умов, що впливають на майбутні умови діяльності позичальника та можуть погіршити його здатність виконувати свої зобов'язання перед банком, зокрема, очікувані: підвищення процентних ставок, збільшення рівня безробіття, зміни в правовому, економічному або технологічному середовищі функціонування позичальника, зниження попиту на товари/послуги позичальника;

3) адекватності оцінки розміру кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб, яка, зокрема, передбачає, що банк під час оцінки кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб за активом ураховує:

- надійність та стабільність платоспроможності боржника, що, зокрема, підтверджується результатами аналізу його платоспроможності за останні кілька років, надійності та стабільності бізнесу;
- зіставлення розміру боргу позичальника, валюти та строків погашення боргу з обсягами його діяльності, що, зокрема, підтверджується фінансовими доходами боржника. Якщо валюта боргу відрізняється від валюти очікуваних грошових надходжень для погашення боргу банк ураховує ризик перерахунку однієї валюти в іншу [35].

По можливостях і методам регулювання ризику бувають відкриті й закриті. Відкриті ризику не підлягають регулюванню. Закриті ризику регулюються шляхом проведення політики диверсифікованості, введення депозитних сертифікатів, страхування кредитів і депозитів і ін.

По методах розрахунку ризику можуть носити комплексний (загальний) і приватний характер. Комплексний ризик включає оцінку й прогнозування величини ризику банку від його доходу. Приватний ризик ґрунтується на створенні шкали коефіцієнтів ризику по окремій банківській операції або їхніх групах [1, 22].

Загальна класифікація банківських ризиків наведена на рис. 1.2.

Рис. 1.2. Класифікація банківських ризиків при кредитуванні фізичних осіб

*Примітка: побудовано автором за джерелами [1, 22]

У представленій класифікації банківських ризиків при кредитуванні фізичних осіб ключовим критерієм розподілу ризиків є здатність банку контролювати фактори їхнього виникнення (групи й класи ризиків розташовані в таблиці в міру зростання такої здатності).

Ризики банківського середовища банк приймає на себе як регульована фірма. Вони поєднують у собі ті ризики, які стоять на стражу інтересів банку, але за допомогою яких над банком здійснюється контроль, а також ті, які генеруються середовищем діяльності банку.

Законодавчий ризик виникає у зв'язку зі зміною законодавства, що стосується діяльності банків [65].

Правові й нормативні ризики укладаються в тім, що деякі правила можуть поставити банк у не вигідне положення стосовно конкурентів, а також у постійно існуючій погрозі виникнення нових правил, несприятливих для банку.

Ризики конкуренції обумовлені тим, що банківські продукти й послуги надають фінансові й не фінансові фірми, що є як резидентами, так і нерезидентами, утворює три верстви конкуренції (між банками, банками й небанківськими фінансовими інститутами, резидентами й нерезидентами) [14].

Економічні ризики пов'язані з національними й регіональними економічними факторами, здатними істотно вплинути на діяльність банку.

Ризик країни є більше серйозним банківським ризиком, чим той, котрий приймає на себе фінансовий посередник, коли вкладає кошти у вітчизняні активи. Це пов'язане з тим, що, уряд країни може заборонити виплату заборгованості або обмежити платежі через дефіцит іноземної валюти або політичних причин, власники вимог до іноземних позичальників піддаються більшому ризику неповернення у випадку банкрутства контрагента, чим інвестори вітчизняних боржників, що мають можливість звернутися в суд по справах про банкрутство [28].

Ризики управління містять у собі ризик шахрайства з боку персоналу банку, ризик неефективної організації, ризик нездатності керівництва банку

приймати доцільні рішення, а також ризик того, що банківська система винагород не забезпечує відповідного стимулу.

Ризики, пов'язані з поставкою фінансових послуг, виникають у процесі надання банківських послуг і продуктів і підрозділяються на технологічні, банківські, стратегічний ризики й ризик впровадження нової продукції.

Технологічний ризик виникає в кожному випадку, коли наявна система надання послуг стає менш ефективною, чим знову створена. Технологічний ризик може привести до втрати конкурентоспроможності у довгостроковій перспективі, банкрутством. І, навпаки, вигоди від інвестицій у технологію можуть забезпечити значні переваги перед конкурентами, а також надати можливості для створення й впровадження нових банківських продуктів і послуг [59].

Банківський ризик це здатність банку надавати фінансові послуги прибутковим способом. Тобто, як здатність надавати послуги, так і здатність контролювати видатки, пов'язані з наданням цих послуг, рівною мірою є важливими елементами.

Ризик впровадження нових фінансових інструментів пов'язаний із пропозицією нових видів банківських продуктів і послуг. Подібні проблеми виникають у тому випадку, коли попит на нові види послуг менше очікуваного, а витрати вище очікуваних [1].

Стратегічний ризик відображає здатність банку вибирати географічні й продуктові сегменти, приблизно прибуткові для банку в майбутньому, з урахуванням комплексного аналізу майбутнього банківського середовища.

Найбільшою мірою банківському контролю піддаються ризики, безпосередньо пов'язані з формуванням банківського балансу, тобто фінансові ризики. Фінансові ризики підрозділяються на шість категорій. Процентний ризик – можливість зазнати збитків внаслідок непередбачених, несприятливих для банку змін процентних ставок і значного зменшення маржі, відомості її до нуля або до негативного показника [59].

Банківський ризик – імовірність втрат у зв'язку з несвоєчасним поверненням позичальником основного боргу й відсотків по ньому.

Ризик незбалансованої ліквідності – небезпека втрат у випадку нездатності банку покрити свої зобов'язання по пасивах балансу вимогами по активах. При цьому варто розрізняти внутрішню й зовнішню ліквідність. Внутрішня ліквідність втілена в певних видах швидко реалізованих активів, для яких є стійкий ринок і які є надійним об'єктом приміщення грошей в очах інвестора.

Ризики позабалансової діяльності обумовлені тим, що за балансові інструменти переміщаються в активну або пасивну частину банківського балансу з імовірністю менш одиниці, і виражаються в тім, що позабалансові інструменти, створюючи позитивні й негативні майбутні грошові потоки, можуть привести фінансового посередника до економічної неплатоспроможності або спричинити незбалансованість активів і пасивів [26, с. 156].

Валютний ризик пов'язаний з невизначеністю майбутнього руху валютних курсів, тобто ціни національної валюти стосовно іноземних, і виражається в тім, що може відбутися несприятлива зміна чистого банківського прибутку й чистої вартості фінансового посередника. Валютний ризик можна підрозділити на курсовий ризик і інфляційний ризик. Але на сьогоднішній день існує заборона на кредитування фізичних осіб в іностранный валюті, лише в національній.

Ризик використання позикового капіталу визначається тим, що власний капітал банку може бути використаний для зм'якшення наслідків зниження вартості активів для вкладників і кредиторів банку, і виражається в тім, що банківського капіталу може виявитися недостатньо для завершення операцій.

Деякі автори виділяють, крім розглянутих, наступні категорії банківських ризиків: ринковий ризик означає можливі втрати, непередбачені видатки від зміни ринкової вартості активів або пасивів, зміни ступеня їхньої ліквідності. Особливо піддані такого роду ризику вкладення в цінні папери.

Для оцінки небезпеки виникнення ризику персоналу банку потрібно визначити причини і чинники виникнення кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб, його розміри та методи, за допомогою яких можливе їх подолання. Це допоможе своєчасно вжити заходи щодо його мінімізації, або взагалі його уникнути.

Існує багато способів мінімізації кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб [28]:

- розподіл;
- зовнішнє страхування;
- нормування кредитів;
- диверсифікація;
- лімітування кредитів;
- створення резервів;
- достовірна оцінка кредитоспроможності позичальника.

Однак найважливішим способом мінімізації являється оцінка кредитоспроможності позичальника. Такий аналіз сприяє отриманню визначальної інформації, на основі якої приймається рішення про можливість та умови надання позики.

Глибина аналізу залежить від наявності або відсутності в минулому кредитних відносин банку з конкретним позичальником, від результатів його фінансової діяльності, обсягу та строків надання кредиту [1].

Оцінка кредитоспроможності фізичної особи визначається за результатами якісних характеристик (особиста кредитоспроможність) та за результатами аналізу кількісних показників (економічна кредитоспроможність), підтверджених відповідними документами і розрахунками.

Якісними характеристиками фізичної особи являються:

- вік і стан здоров'я клієнта;
- загальний матеріальний стан клієнта;
- соціальна стабільність;
- кредитна історія.

Кількісними показниками оцінки кредитоспроможності фізичної особи є:

- сукупний чистий дохід та прогноз на майбутнє;
- накопичення на рахунках в банку;
- забезпечення (застава рухомого та нерухомого майна, наявність страхових полісів) та рівень його ліквідності [62].

Через оцінку кредитоспроможності позичальника комерційний банк може визначати рівень кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб, який вона прийме на себе, якщо буде мати кредитні взаємовідносини з цим клієнтом.

Під час прийняття рішення про видачу кредиту потрібно більше уваги приділити аналізу стану домогосподарства, котре являє собою економічну одиницю. Воно може складатися з однієї чи більше осіб, які ведуть спільне господарство, що забезпечує економіку факторами виробництва і витрачає зароблені на цьому кошти на поточне споживання товарів і послуг, а також заощаджує з метою задоволення своїх потреб [8].

Домогосподарства в суспільстві виконують 3 основні функції. Це функція постачання факторів виробництва, заощадження та споживання. Головними споживачами матеріальних і нематеріальних благ являються якраз домогосподарства, таким чином вся виробнича діяльність суспільства зорієнтована на задоволення їх потреб.

Враховуючи, що фізична особа є частиною домогосподарства, його кредитоспроможність необхідно оцінювати через баланс домогосподарства, як основи зниження кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб. Баланс домогосподарства надає можливість не тільки оцінити кредитоспроможність позичальника, а й допомагає банку прийняти рішення з надання позичальнику кредиту. Показники балансу показують, як змінилися доходи та витрати домогосподарств, як змінилася заробітна плата та доходи від власності, яким є економічно-активне населення, що в цілому збільшує кредитоспроможність позичальника [3].

Зростання соціальної допомоги, заробітної плати та інших одержаних поточних трансфертів вказує на те, що розширюється коло потенційних фізичних осіб-позичальників.

З проведення дослідження стану домогосподарств можна стверджувати, що об'єктивні параметри їх розвитку хоча і зростають, але за результатами національного дослідження з питань фінансової грамотності та захисту прав споживачів фінансових послуг, проведеного Агентством США з міжнародного розвитку USAID в Україні, зроблено висновки, що пересічному українцеві бракує знань з фінансів, він користується тільки базовими фінансовими послугами, здебільшого нічого не знає про свої права як споживача фінансових послуг, внаслідок цього майже не довіряє фінансовим установам [8].

Для підвищення ефективності банківської діяльності та конкурентоспроможності банківських установ рекомендується покращити систему управління кредитними ризиками, яка в свою чергу формується відповідно до кредитної політики конкретного банку.

Існує певне протиріччя між об'єктивними параметрами розвитку домогосподарств як основи стабільності позичальника та його готовністю та обізнаністю щодо ефективного використання кредитних ресурсів [8].

Підвищивши самооцінку домогосподарства та утворивши ефективний механізм управління їхньою власністю, а також розширивши сферу вживання фінансових послуг можливо досягти зниження кредитного ризику при кредитуванні фізичних осіб.

Таким чином, розгляд найбільш відомих видів банківських ризиків при кредитуванні фізичних осіб дозволив виявити їхню розмаїтість і складну вкладену структуру, тобто один вид ризику визначається набором інших. Наведений перелік далеко не вичерпний. Його розмаїтість у чималому ступені визначається через великий спектр банківських послуг, що збільшується, і ринкових умов, що змінюються. Кредитний ризик при кредитуванні фізичних осіб є передумовою конкурентоздатності банку, він є чинником підвищення ефективності банківської діяльності.

Таким чином, зазначимо, що для стійкого функціонування банківської установи на ринку та подальшого розвитку його діяльності необхідно аналізувати фактори виникнення ризику кредитування фізичних осіб банку та дослідження і виявлення його шляхів мінімізації. Мінімізація рівня ризиків дає змогу отримати стійкий прибуток та забезпечує стабільне функціонування банківської установи на ринку.

1.3. Нормативні вимоги щодо діагностики фізичних осіб-позичальників банку

Нині діяльність банківських установ з приводу діагностики фізичних осіб-позичальників банку регламентується нормативним документом «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», затвердженого Постановою Правління Національного банку України № 351 від 30.06.2016.

Згідно цього нормативного акту під кредитоспроможністю розуміють наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки [53].

Діагностика фізичних осіб-позичальників банку здійснюється з метою отримання даних для того, щоб прийняти рішення про можливість й умови позики. Глибина оцінки залежить від відсутності або наявності кредитних відносин банківської установи з конкретним клієнтом, від результату надання ним достовірної та в повному обсязі інформації. В умовах ринкової економіки оцінка кредитоспроможності позичальника є базовою характеристикою, що розкриває можливість встановлення кредитних відносин між банком та клієнтом [12].

Організаційний механізм діагностики фізичних осіб є складовою фінансового механізму діяльності банку.

Структура формування організаційного механізму діагностики фізичних осіб-позичальників складається з двох підсистем - керованої (об'єкти оцінки кредитоспроможності) та керуючої (суб'єкти оцінки кредитоспроможності).

Схематично ці дві підсистеми зображено на рис. 1.3.

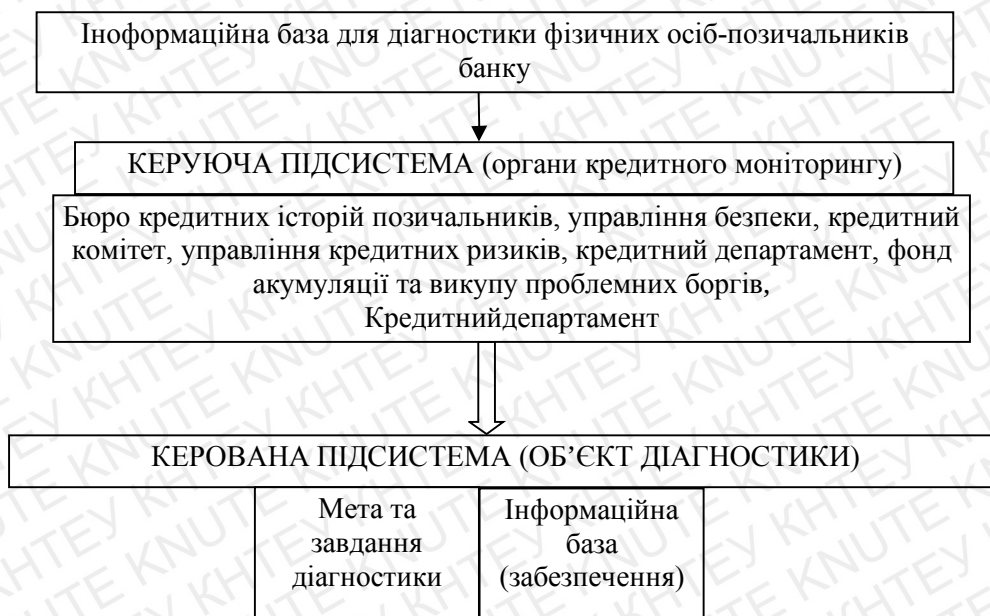

Рис. 1.3. Структура формування організаційного механізму діагностики фізичних осіб-позичальників*

*Примітка: складено автором за джерелами: [3, 20, 11]

В науковій літературі під організаційним механізмом діагностики фізичних осіб розуміють систему збору, накопичення та обробки інформації про фінансовий стан і кредитоспроможність позичальника [1, 3, 20, 11, 68, 75].

На нашу думку, в широкому розумінні формування організаційного механізму діагностики фізичних осіб-позичальників можна визначити не лише як процеси оцінювання показників кредитоспроможності позичальника, але і діяльність, пов'язану із визначенням загальної кредитної політики банку по відношенню до своїх клієнтів.

Процес діагностики фізичних осіб-позичальників банку передбачає відстеження рівнів їх ризику шляхом здійснення заходів, спрямованих на вивчення особи клієнта, добору інформації про його фінансовий стан протягом усього терміну кредитування, встановлення контролю за погіршенням тих

показників, які були покладені в основу первісної оцінки кредитоспроможності позичальника.

Метою кредитного моніторингу, як елементу кредитної політики банку, є контроль за якістю кредитного портфеля, проведення незалежної експертизи, своєчасне виявлення відхилень від прийнятих стандартів і цілей кредитної політики банку, недозволеність підвищення кредитного ризику понад встановлену межу, а також пошук доскональних механізмів кредитування [6].

Основними методами досягнення цих цілей є безперервне дотримання таких обов'язкових видів контролю [70]:

- попередній контроль, який включає нагляд за дотриманням умов організації та реалізації певних правил і процедур кредитних відносин;
- поточний контроль, що реалізується в процесі надання кредиту та передбачає оцінку конкретних умов, передбачених кредитним договором;
- заключний контроль, метою якого є виявлення результатів процесу кредитування, ефективності методів його організації і реалізації.

Відтак, можна зробити висновок, що кожний вид контролю у системі кредитного моніторингу притаманний певному етапу кредитного процесу та має власний об'єкт спостереження.

Так, на етапі первинного ознайомлення з клієнтом відбувається аналіз його фінансової стійкості та кредитної історії; на етапі кредитного аналізу та видачі кредиту - оцінка кредитоспроможності позичальника та контроль за своєчасним наданням кредитних коштів; на етапі погашення боргу - контроль за цільовим використанням коштів, своєчасним погашенням тіла кредиту та відсотків, схоронністю застави.

З огляду на це, можна стверджувати, що основними завданнями кредитного моніторингу, які у свою чергу визначають основні функції та обов'язки функціональних органів банку, що здійснюють його, є такі [11]:

- контроль за виконанням умов кредитного договору;
- контроль дотримання принципів кредитування;
- періодична оцінка складу та структури кредитного портфелю;

- аналіз кредитних заявок та періодична оцінка кредитоспроможності позичальника;
- періодична перевірка схороності заставного майна;
- можливість оперативного перегляду кредитних договорів у випадку зміни рівня ризику по кредитних операціях;
- контроль за станом простроченої та сумнівної заборгованості за кредитами;
- контроль за дотриманням нормативів кредитної діяльності банку і кредитних обмежень;
- оцінка відповідності наданого кредиту кредитній політиці банку;
- контроль за станом кредитного ринку та оцінка перспектив кредитування окремих галузей, регіонів, проектів в умовах ризику.

Критерії оцінювання фінансового стану позичальника кожний банк самостійно встановлює внутрішніми положеннями щодо проведення кредитних операцій та відповідною методикою з урахуванням вимог Положення НБУ «Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями», затвердженого постановою Правління НБУ №351 від 30.06.2016 [56].

Це Положення визначає порядок оцінки банками України (далі - банки) розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями (далі - кредитний ризик), а також встановлює мінімальні вимоги до банків щодо визначення розміру очікуваних втрат (збитків) за активними банківськими операціями внаслідок реалізації кредитного ризику.

Методики та процедури, визначені Положенні №351, є обов'язковими і мінімально необхідними для визначення банком у внутрішньобанківських положеннях. Банк за кожним кредитом боржника формує кредитну документацію (справу) боржника із паперових та/або електронних документів відповідно до вимог, визначених Положенням №351 [56].

Порядок погодження внутрішнього положення/внутрішніх положень банку встановлюється Національним банком окремим розпорядчим актом.

Якісними показниками, які визначені Положенням №351 для діагностики фізичних осіб-позичальників є такі:

- 1) загальний матеріальний стан клієнта (тобто наявність у власності майна, крім майна, переданого в заставу);
- 2) соціальна стабільність клієнта (тобто наявність постійної роботи, ділова репутація, сімейний стан тощо);
- 3) вік клієнта;
- 4) кредитна історія боржника, інформація щодо боржника, отримана з державних реєстрів тощо.

Банк оцінює якісні показники на підставі достовірних документів, у тому числі відповідних копій документів, засвідчених у встановленому законодавством порядку.

Оцінка фінансового стану боржника-фізичної особи, яка є суб'єктом господарювання, здійснюється також з урахуванням аналізу фінансової звітності, що подається ним як суб'єктом господарювання за встановленими законодавством України формами.

Аналіз фінансової звітності боржника-фізичної особи, який є суб'єктом господарювання, має враховувати динаміку показників його діяльності щонайменше за останні 12 місяців поспіль, що передують даті оцінки кредитного ризику за кредитом.

Питома вага кількісних показників у загальній оцінці фінансового стану боржника-фізичної особи має становити не менше ніж 70%.

Оптимальні значення кількісних показників, характеристики якісних показників, порядок їх урахування під час оцінки фінансового стану боржника-фізичної особи, а також спосіб (принцип) їх вбудовування до власної системи класифікації кредитних операцій визначаються банком у внутрішньобанківському положенні.

Банк визначає значення коефіцієнта ймовірності дефолту боржника-фізичної особи—PD—виходячи зі скоригованого класу боржника згідно з табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Діапазони значень коефіцієнта PD боржника-фізичної особи*

№ з/п	Клас боржника - фізичної особи	Діапазони значень коефіцієнтів PD за кредитами в гривні			Діапазони значень коефіцієнтів PD за кредитами в іноземній валюті		
		заставою за якими є предмети іпотеки	заставою за якими є придбані транспортні засоби	за якими інші види застави або застави немає	заставою за якими є предмети іпотеки	заставою за якими є придбані транспортні засоби	за якими інші види застави або застави немає
1	2	3	4	5	6	7	8
1	1	0,005 - 0,14	0,005 - 0,12	0,005 - 0,15	0,005 - 0,16	0,005 - 0,13	0,005 - 0,17
2	2	0,15 - 0,36	0,13 - 0,32	0,16 - 0,40	0,17 - 0,40	0,14 - 0,35	0,18 - 0,44
3	3	0,37 - 0,64	0,33 - 0,62	0,41 - 0,76	0,41 - 0,70	0,36 - 0,68	0,45 - 0,80
4	4	0,65 - 0,99	0,63 - 0,99	0,77 - 0,99	0,71 - 0,99	0,69 - 0,99	0,81 - 0,99
5	5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0

*Примітка: побудовано автором за джерелами [56]

Банк під час визначення значення коефіцієнта ймовірності дефолту боржника-фізичної особи в межах установленого діапазону відповідно до вимог пунктів 29 - 31 розділу II Положення №351 та згідно з методикою банку щодо визначення значення PD урахує також інші події та обставини, що можуть спричинити припинення виконання боржником своїх зобов'язань.

Банк установлює значення коефіцієнтів PD, виходячи з визначеного класу боржника/контрагента, ґрунтуючись на судженні банку (табл. 1.5).

Установлені банком значення коефіцієнтів PD не можуть бути нижчими (кращими) значень коефіцієнтів PD, ніж середні значення діапазонів, визначені Положенням №351 для відповідних класів боржника/контрагента. Банк має право застосовувати нижчі (кращі) значення коефіцієнтів PD, ніж середні значення діапазонів, визначені Положенням №351 для відповідних класів боржника/контрагента, у разі одночасного виконання таких умов:

- значення коефіцієнтів PD ґрунтуються на власному досвіді банку щонайменше за п'ять років;
- внутрішнє положення/внутрішні положення щодо оцінки активів та розрахунку розміру кредитного ризику за такими активами погоджене/погоджені Національним банком.

Таблиця 1.5

**Діапазони значень коефіцієнтів PD та LGD боржників за групами кредитів
боржників - фізичних осіб***

№ з/п	Кількість календарних днів прострочення боргу (уключно)	Клас	Діапазони значень коеф. PD		Діапазони значень коеф. LGD із рівнем покриття боргу заставою <20% або за відсутності застави		Діапазони значень коеф. LGD із рівнем покриття боргу заставою від 20% до 39%		Діапазони значень коеф. LGD із рівнем покриття боргу заставою від 40% до 59%		Діапазони значень коеф. LGD із рівнем покриття боргу заставою від 60% ≤ 79%		Діапазони значень коеф. LGD із рівнем покриття боргу заставою від 80% до 99%		Діапазони значень коеф. LGD із рівнем покриття боргу заставою ≥100 %	
			грн.	ін. вал.	грн.	ін. вал.	грн.	ін. вал.	грн.	ін. вал.	грн.	ін. вал.	грн.	ін. вал.	грн.	ін. вал.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
заставою за якими є предмети іпотеки																
1	до 7	1	0,005 - 0,14	0,005 - 0,16	0,80 - 0,95	0,85 - 1,00	0,64 - 0,79	0,69 - 0,84	0,48 - 0,63	0,53 - 0,68	0,32 - 0,47	0,37 - 0,52	0,16 - 0,31	0,21 - 0,36	0,15	0,20
2	від 8 до 30	2	0,15 - 0,36	0,17 - 0,40												
3	від 31 до 60	3	0,37 - 0,64	0,41 - 0,70												
4	від 61 до 90	4	0,65 - 0,99	0,71 - 0,99												
5	більше 90	5	1,0	1,0												
заставою за якими є придбані транспортні засоби																
6	до 7	1	0,005 - 0,12	0,005 - 0,13	0,82 - 0,95	0,87 - 1,00	0,68 - 0,81	0,73 - 0,86	0,54 - 0,67	0,59 - 0,72	0,40 - 0,53	0,45 - 0,58	0,26 - 0,39	0,31 - 0,44	0,25	0,30
7	від 8 до 30	2	0,13 - 0,32	0,14 - 0,35												
8	від 31 до 60	3	0,33 - 0,62	0,36 - 0,68												
9	від 61 до 90	4	0,63 - 0,99	0,69 - 0,99												
10	більше 90	5	1,0	1,0												
за якими інші види застави																
11	до 7	1	0,005 - 0,15	0,005 - 0,17	0,80 - 0,90	0,85 - 0,95	0,69 - 0,79	0,74 - 0,84	0,58 - 0,68	0,63 - 0,73	0,47 - 0,57	0,52 - 0,62	0,36 - 0,46	0,41 - 0,51	0,35	0,40
12	від 8 до 30	2	0,16 - 0,40	0,18 - 0,44												
13	від 31 до 60	3	0,41 - 0,76	0,45 - 0,80												
14	від 61 до 90	4	0,77 - 0,99	0,81 - 0,99												
15	більше 90	5	1,0	1,0												

*Примітка: побудовано та розраховано автором за джерелами [56]

Банк, який здійснює банківську діяльність більше трьох років, установлює значення коефіцієнтів збитків в разі дефолту – LGD, виходячи з виду застави та рівня покриття боргу заставою, ґрунтуючись на судженні банку.

Установлені банком значення коефіцієнтів LGD не можуть бути меншими, ніж нижчі (кращі) граничні значення діапазонів, передбачених Положенням №351.

Банк визначає періодичність здійснення оцінки поточного фінансового стану боржника - фізичної особи самостійно з урахуванням стану обслуговування боргу, але не рідше ніж один раз на рік.

Банк визначає клас боржника-фізичної особи на підставі результатів оцінки його фінансового стану відповідно до наведених характеристик, у тому числі з урахуванням фактора своєчасності сплати боргу (табл. 1.6)[56].

Таблиця 1.6

Класифікаційна характеристика позичальника-фізичної особи на підставі його фінансового стану*

Клас	Характеристика
клас 1 - фінансовий стан високий	Сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 50 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника - фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу не перевищує сім днів; наявні підстави вважати, що і надалі виконання зобов'язань боржником здійснюватиметься на високому рівні; наявність у власності майна, крім майна, переданого в заставу, яке за рівнем ліквідності відповідає критеріям прийнятності, визначеним у розділі X Положення №351; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника - фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, перевищують їх оптимальні значення;
клас 2 - фінансовий стан добрий	Сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 60 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника - фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 8 до 30 днів; наявні підстави вважати, що надалі стан виконання зобов'язань боржником не погіршиться; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника - фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, не нижчі, ніж їх оптимальні значення;
клас 3 - фінансовий стан задовільний	Сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 70 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника - фізичної особи за відповідний період; простежуються інші негативні тенденції (зміна місця роботи з погіршенням умов, зростання обсягу зобов'язань боржника - фізичної особи, що свідчить про підвищення ймовірності несвоечасного та/або в неповній сумі погашення боргу); кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 31 до 60 днів; наявні підстави очікувати надалі погіршення стану виконання боржником

<i>Продовження табл. 1.6</i>	
	зобов'язань; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника - фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, не завжди відповідають оптимальним значенням;
клас 4 - фінансовий стан незадовільний	Сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) не перевищує 80 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника - фізичної особи за відповідний період; наявні негативні зміни щодо загального матеріального стану клієнта та/або його соціальної стабільності; зростання обсягу зобов'язань боржника - фізичної особи свідчить про високу ймовірність несвоєчасного та/або в неповній сумі погашення боргу; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить від 61 до 90 днів; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника - фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, є несуттєво нижчими, ніж їх оптимальні значення;
клас 5 - фінансовий стан критичний	Сукупний розмір внесків боржника на погашення боргу (включаючи внески за кредитами інших банків) перевищує 80 відсотків обсягу сукупного чистого доходу боржника - фізичної особи за відповідний період; кількість календарних днів прострочення погашення боргу становить більше 90 днів; коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника - фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом, нижчі, ніж їх оптимальні значення.

*Примітка: складено автором за джерелами: [56]

Банк у разі наявності в боржника - фізичної особи характеристик, які відповідають різним класам, відносить такого боржника до нижчого класу.

Банк визначає клас боржника - фізичної особи, що є нерезидентом, за класом, нижчим із двох: визначеним згідно з пунктами 76, 77 розділу V Положення №351 та визначеним на підставі рейтингу країни місцезнаходження нерезидента відповідно до таблиці додатка 8 до Положення №351. Банк коригує визначений на підставі оцінки фінансового стану клас боржника - фізичної особи з урахуванням вимог пункту 22 розділу II Положення №351, у тому числі [56]:

- 1) ознак, що свідчать про високий кредитний ризик боржника/контрагента, - згідно з розділом XVII Положення №351;
- 2) вимог щодо визнання/припинення визнання банком дефолту боржника/контрагента - згідно з розділом XVIII Положення №351.

Отже, діагностика фізичних осіб-позичальників банку здійснюється з метою отримання даних для того, щоб прийняти рішення про можливість й умови позики. Глибина оцінки залежить від відсутності або наявності кредитних відносин банківської установи з конкретним клієнтом, від результату надання ним достовірної та в повному обсязі інформації. Банк із метою визначення значення коефіцієнта ймовірності дефолту боржника - фізичної особи, у тому числі тієї, яка є суб'єктом господарювання, (далі - боржник - фізична особа) здійснює оцінку його фінансового стану на підставі таких кількісних та якісних показників. Банк у внутрішньобанківському положенні визначає такі події та обставини, а також порядок урахування їх впливу в межах установленого Положенням №351 діапазону значень PD для боржника-фізичної особи.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ БАНКОМ АТ «ОЩАДБАНК» ЩОДО НАДАННЯ КРЕДИТІВ ФІЗИЧНИМ ОСОБАМ

2.1 Аналіз показників кредитної діяльності банку АТ «Ощадбанк»

Публічне акціонерне товариство «Державний ощадний банк України») - український банк, другий за розмірами активів та найбільший за кількістю відділень серед усіх банків України. Перебуває у державній власності. Станом на 1 січня 2018 року чисті активи банку становили 234 мільярди гривень. Національна мережа банківського обслуговування Ощадбанку включає в себе близько 3200 відділень, майже 3000 банкоматів та 2800 платіжних терміналів. До процесингу банку підключено понад 35 тис. торговельних POS-терміналів. Ощадбанком емітовано понад 10 млн. платіжних карток. Банку належить інтернет-банкінг та платіжна система «Ощад 24/7».

За даними британського журналу The Banker, у 2015 році Ощадбанк посідав десяту позицію в рейтингу найбільших банків Центральної та Східної Європи та 367-у в рейтингу топ-1000 світових банків. Головний офіс Ощадбанку розташований у Києві. У 2018 році банк отримав чистий прибуток в розмірі 558 мільйонів гривень, у попередньому 2017 році прибуток становив 468 млн грн.

За класифікацією НБУ, є одним з трьох системно важливих банків в Україні у 2018 році. Також є одним з трьох державних банків в Україні на які поширюється державна гарантія повернення 100% вкладів фізичних осіб.

Місією банку є забезпечення населення надійним фінансовим інструментом тривалого та гарантованого заощадження, а також підтримка економічного розвитку держави шляхом надання сучасних банківських послуг. Стратегічна мета розвитку Ощадбанку впровадження сучасних банківських технологій та продуктів, підвищення операційної ефективності та забезпечення зваженого і стійкого зростання у довгостроковій перспективі. Сьогодні банк

активно оновлює свої відділення, доводячи обслуговування в них до європейського зразка.

Проаналізуємо показники обсягу та структури кредитного портфелю банку АТ «Ощадбанк». Динаміку показників обсягу активів, кредитного портфеля та власного капіталу наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка обсягу активів, кредитів та власного капіталу

АТ «Ощадбанк» за 01.01.2016-01.01.2018 рр. [86]*

Показники	Залишки станом на 01.01., млн.грн.			Абсолютний приріст, млн.грн.		Темп приросту, %	
	2016	2017	2018	2016- 2017	2017- 2018	2016- 2017	2017- 2018
Загальний обсяг активів, млн.грн	159133	210607	233842	51 474	23 235	32,3	11,0
Загальний обсяг кредитного портфеля, млн.грн	65 462	65 947	74 503	484	8 556	0,7	13,0
Власний капітал, млн.грн	7340,4	15740	31252	8 400	15 511	114,4	98,5

*Примітка: побудовано автором за даними фінансової звітності банку (додаток А, Б)

Як свідчать дані табл. 2.1, за 2016 рік обсяг активів банку збільшився на 51474 млн.грн або на 32,3%, а у 2017 році – на 23235 млн.грн (+11,0%) і станом на 01.01.2018 р. склав 233842 млн.грн. Обсяг кредитного портфелю на цю дату становив 74503 млн.грн, а обсяг власного капіталу – 31252 млн.грн.

Спостерігаючи динаміку власного капіталу, відмітимо, що його обсяг за 2016 рік збільшився на 8400 млн.грн або на 114,4% і станом на 01.01.2017 р. становив 15740 млн.грн. Аналогічно відмітимо, що за 2017 рік обсяг власного капіталу збільшився на 15511 млн.грн або на 98,5% і станом на 01.01.2018 р. становив 31252 млн.грн.

Аналізуючи дані фінансової звітності банку доцільно звернути увагу на показник співвідношення обсягу кредитного портфеля до активів та власного капіталу відповідно. Ці два показники виражають спрямованість кредитної політики банку (рис. 2.1). Їх розрахунок проведено на основі даних фінансової звітності банку, що взяті з табл. 2.1.

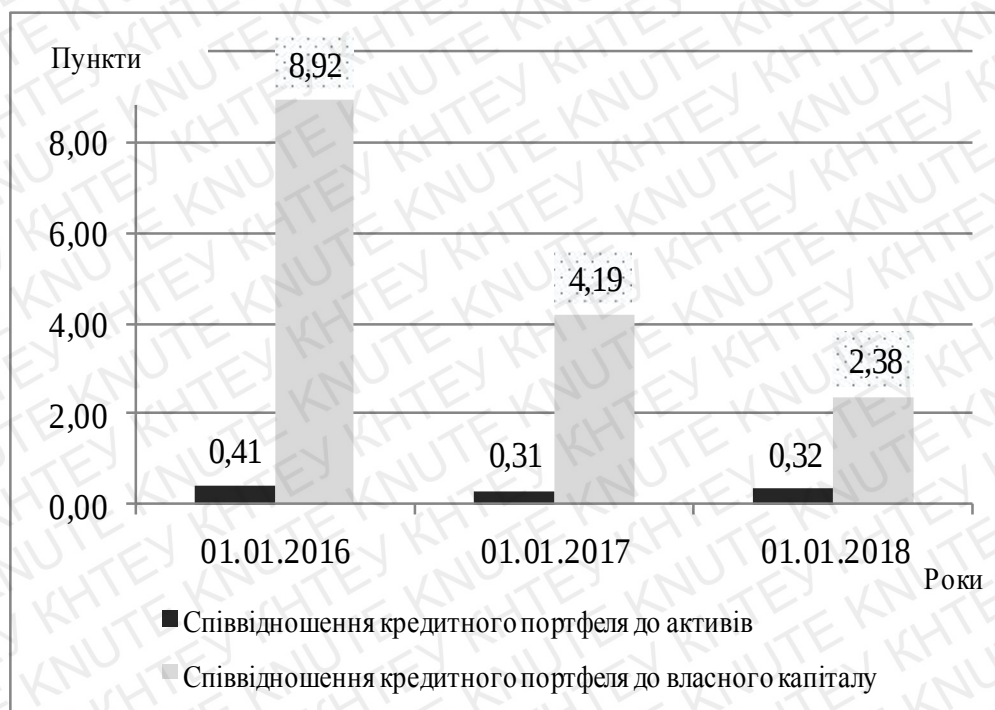

Рис. 2.1 Динаміка коефіцієнтів співвідношення обсягу кредитного портфеля до активів та власного капіталу АТ«Ощадбанк» у 2016-2017 рр.*

*Примітка: розраховано та побудовано автором на основі даних табл. 2.1

Як свідчать дані рис. 2.1, в цілому коефіцієнт співвідношення кредитного портфеля до обсягу активів за два останні роки мав тенденцію до зменшення. Це свідчить про постійне зростання питомої ваги кредитів наданих у обсягах активів. Станом на 01.01.2016 року кредитний портфель займав 41% в обсягах активів. Станом на 01.01.2018 року кредити банку становили приблизно 0,32 або 32% від загального обсягу активів. Тобто, можемо стверджувати, що кредитна політика банку в плані формування активів стала менш агресивною і більш помірною. Це також підтверджується динамікою коефіцієнта

співвідношення кредитів до власного капіталу, який теж мав тенденцію до зниження – тобто зростав рівень покриття кредитів власним капіталом банку.

Станом на 01.01.2018 обсяг кредитного портфелю перевищував обсяг власного капіталу банку у 2,38 рази.

Надалі для більш детального аналізу якості кредитного портфелю банку проведемо дослідження його складу і структури. Склад кредитного портфелю банку в розрізі виданих кредитів юридичним та фізичним особам, що наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка складу кредитів АТ «Ощадбанк» за 2016-2018 рр. (станом на 01.01)*

Показники	Залишки станом на 01.01., млн.грн.			Абсолютний приріст, млн.грн.		Темп приросту, %	
	2016	2017	2018	01.2016 - 01.2017	01.2017 - 01.2018	01.2016 - 01.2017	01.2017 - 01.2018
Кредити видані клієнтам банку	109 211	116 540	128 130	7 329	11 590	6,7	9,9
- в т.ч. юридичні особи	103 250	110 456	121 083	7 206	10 627	7,0	9,6
- в т.ч. фізичні особи	5 962	6 084	7 047	123	963	2,1	15,8
Резерви під знецінення кредитів	43 749	50 594	53 628	6 845	3 034	15,6	6,0
РАЗОМ	65 462	65 947	74 503	484	8 556	0,7	13,0

*Примітка: побудовано автором за даними фінансової звітності банку (додаток А, Б)

Як видно з табл. 2.2, в складі кредитного портфеля банку можемо виділити кредити, видані клієнтам банку (юридичним та фізичним особам), а також резерви під знецінення кредитів, які зменшують сумарну вартість кредитного портфеля.

За останній звітний 2017 рік можна було спостерігати зростання клієнтського кредитного портфеля АТ «Ощадбанк» на 11590 млн.грн або на 9,9%, в тому числі кредити, видані юридичним особам зросли на 10627 млн.грн або на 9,6%, а кредити, видані фізичним особам зменшилися на 963 млн.грн або на 15,8%.

Основним чинником зростання обсягів кредитування фізичним особам у 2017 році була видача нових споживчих кредитів. Однак, досліджуваний банк найбільш активно здійснювався розвиток в сегменті кредитування юридичних осіб, про що свідчить тенденція зростання їх обсягу у 2017 році. Резерви під знецінення кредитів в загальному абсолютному вимірі змінилися з 43749 станом на початок 2016 року до 53628 млн.грн. станом на початок 2018 року.

Динаміку структури кредитного портфеля банку наведено на рис. 2.2.

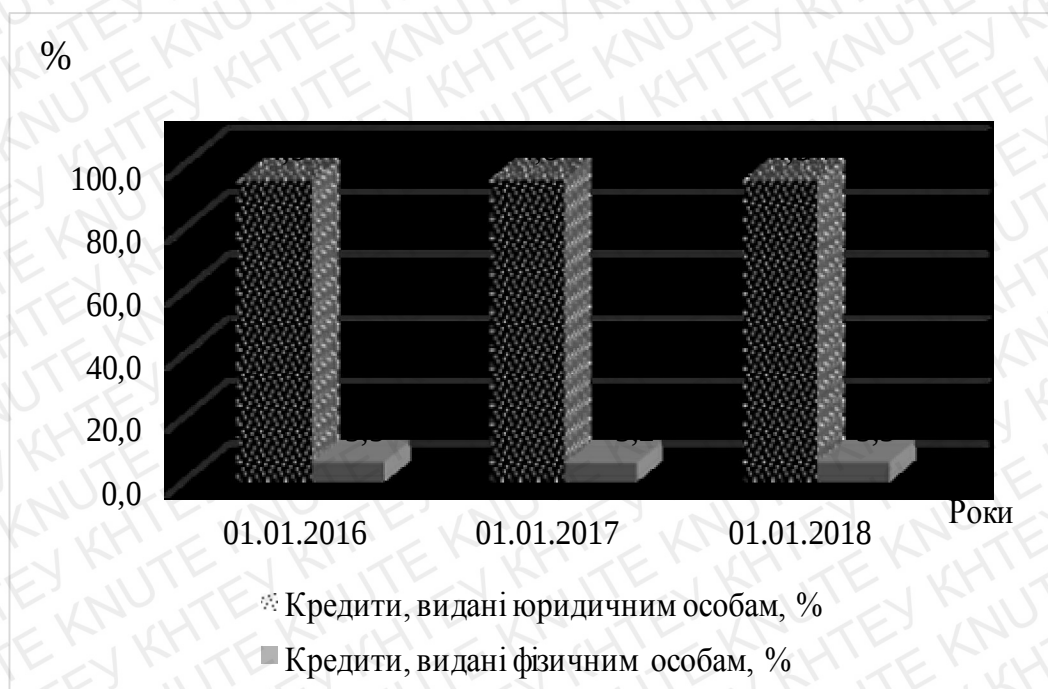

Рис. 2.2. Динаміка структури кредитів АТ «Ощадбанк» за 01.01.2016 - 01.01.2018 рр., %*

*Примітка: розраховано та побудовано автором за даними табл. 2.2

Як свідчать дані рис. 2.2, в структурі кредитного портфеля банку переважала частка кредитів, виданих юридичним особам (94,5%). На кредити фізичних осіб станом на 01.01.2018 р. припадало 5,5% від загального обсягу

кредитного портфелю банку. Частка кредитів, виданих фізичним особам за 2017 рік зросла на 0,3%, а кредитів, виданих юридичним особам – скоротилася на 0,3%. Зростання частки кредитування фізичних осіб банку зумовлено впровадженням кредитних програм для фізичних осіб. Зокрема, з 2016 року банк активно почав видавати кредити на електромобілі та кредити на обладнання, що виробляє зелену енергію.

Тому у даному питанні проаналізуємо обсяги видачі кредитів фізичним особам за напрямками кредитування (табл. 2.9).

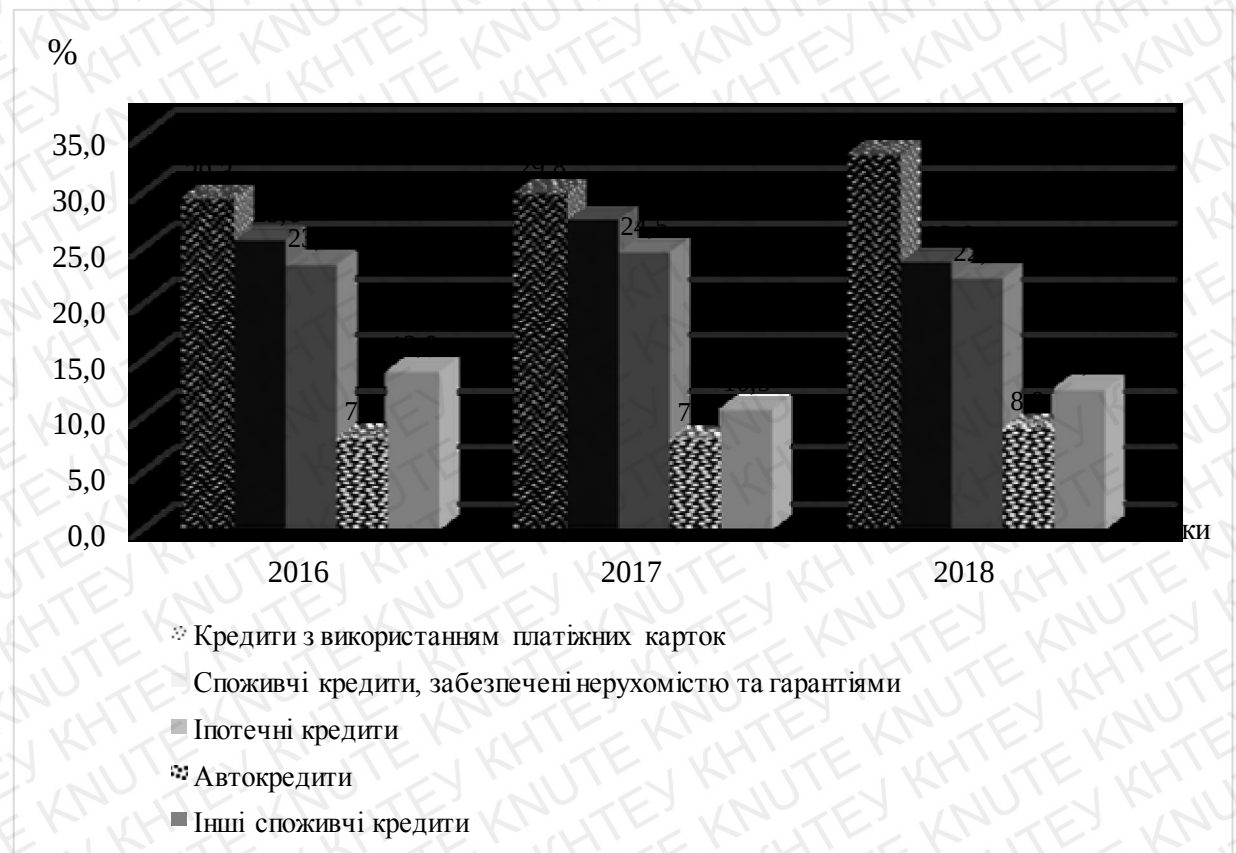
Таблиця 2.3

Динаміка обсягів видачі кредитів фізичним особам за напрямками кредитування у 2016-2017 рр. станом на 01.01., млн.грн*

Напрямки кредитування	Станом на 01.01:			Абсолютний приріст, млн.грн		Темп приросту, %	
	2016	2017	2018	2016-2017	2017-2018	2016-2017	2017-2018
Кредити з використанням платіжних карток	1 748	1 812	2 337	64	525	3,7	29,0
Споживчі кредити, забезпечені нерухомістю та гарантіями	1 524	1 667	1 664	142	-3	9,3	-0,2
Іпотечні кредити	1 392	1 489	1 562	97	73	7,0	4,9
Автокредити	472	477	621	5	144	1,0	30,2
Інші споживчі кредити	825	639	863	-185	224	-22,5	35,0
РАЗОМ	5 962	6 084	7 047	123	963	2,1	15,8

*Примітка: побудовано автором за даними фінансової звітності банку (додаток А, Б)

Як свідчать дані табл. 2.3, обсяги кредитування з використанням платіжних карток мали найбільшу динаміку зростання. У 2016 році обсяг даного виду кредитів фізичним особам збільшився на 64 млн.грн, а у 2017 році – на 525 млн.грн. Активне зростання у 2017 році відбулося за такими напрямками кредитування фізичних осіб як «автокредити» – на 144 млн.грн та «інші споживчі кредити» - на 224 млн.грн.

Ри

с. 2.3. Структура кредитів фізичним особам за напрямками кредитування у 2016-2017 рр. у АТ «Ощадбанк», %*

*Примітка: складено автором за даними табл. 2.9

У структурі кредитування фізичних осіб переважала частка кредитів з використанням платіжних карток (33,2%), споживчих кредитів (23,6%) та іпотечних кредитів (22,2%).

Тобто, можемо стверджувати, що кредитна політика банку в плані формування активів стала менш агресивною і більш помірною.

Це також підтверджується динамікою коефіцієнта співвідношення кредитів до власного капіталу, який теж мав тенденцію до зниження – тобто зростав рівень покриття кредитів власним капіталом банку.

На кредити фізичних осіб станом на 01.01.2018 р. припадало 5,5% від загального обсягу кредитного портфелю банку. Частка кредитів, виданих фізичним особам за 2017 рік зросла на 0,3%, а кредитів, виданих юридичним особам – скоротилася на 0,3%. Зростання частки кредитування фізичних осіб

банку зумовлено впровадженням кредитних програм для фізичних осіб. Зокрема, з 2016 року банк активно почав видавати кредити на електромобілі та кредити на обладнання, що виробляє зелену енергію.

У 2016 році обсяг даного виду кредитів фізичним особам збільшився на 64 млн.грн, а у 2017 році – на 525 млн.грн. Активне зростання у 2017 році відбулося за такими напрямками кредитування фізичних осіб як «автокредити» – на 144 млн.грн та «інші споживчі кредити» - на 224 млн.грн. У структурі кредитування фізичних осіб переважала частка кредитів з використанням платіжних карток (33,2%), споживчих кредитів (23,6%) та іпотечних кредитів (22,2%).

2.2. Сучасні умови кредитування фізичних осіб банком

У даному питанні варто розглянути сучасні умови надання кредитів фізичним особам банком АТ «Ощадбанк». З цією метою необхідно охарактеризувати особливості основних кредитних програм (продуктів) банку.

За останній час дуже актуальною кредитною програмою в АТ «Ощадбанк» є кредити з використанням платіжних карток. Даний вид кредиту не передбачає використання кредитних коштів на конкретний товар/послугу, тобто клієнт має можливість використовувати кошти банку на задоволення будь-яких своїх потреб без якогось цільового призначення. У АТ «Ощадбанк» існує дві програми кредитів на банківську платіжну картку (далі БПК):

- Кеш кредит: «Мій кредит»;
- Кредитна картка «Моя кредитка».

Умови кредиту на БПК Кеш кредит: «Мій кредит» у АТ «Ощадбанк» наведено у табл. 2.4.

За умовами кредиту на БПК Кеш кредит: «Мій кредит» АТ «Ощадбанк» пропонуємо розглянути наступні переваги, порівняно з іншими банками:

- фіксована відсоткова ставка;
- довгий термін кредиту – до 5 років;
- відсутні приховані комісії;

- дострокове погашення без штрафних санкцій;
- зручно погашати кредит онлайн або у найближчому відділенні ощадбанку;
- безкоштовний розрахунок в торгово-сервісній мережі та мережі Інтернет;
- поповнення картки через веб/мобільний банкінг, через банкомат/термінал та через касу банку без комісій.

Таблиця 2.4

Умови кредитування фізичних осіб АТ «Ощадбанк» відповідно до програми кредиту на БПК Кеш кредит: «Мій кредит»*

Умови кредитування	Значення
Строк	До 5 років
Сума кредиту	Від 5000 до 250 000 грн.
Процентна ставка	56% річних, 4,7% у місяць
Спосіб нарахування відсотків та погашення кредиту	Ануїтет
Разова комісія	5 % - сплачується за рахунок кредитних коштів; 50 грн. – сплачується при відкритті карткового рахунку за рахунок кредитних коштів.

*Примітка: побудовано автором за даними банку АТ «Ощадбанк»

Умови кредиту на кредитну картку «Моя кредитка» у АТ «Ощадбанк» наведено у табл. 2.5.

За умовами кредиту на кредитну картку «Моя кредитка» АТ «Ощадбанк» пропонуємо розглянути наступні переваги, порівняно з іншими банками:

- фіксована відсоткова ставка;
- довгий термін кредиту – до 5 років;
- відсутні приховані комісії;
- дострокове погашення без штрафних санкцій;
- зручно погашати кредит онлайн або у найближчому відділенні ощадбанку;
- відновлювальна кредитна лінія – є можливість використовувати кредитні кошти неодноразово;
- діє пільговий період при безготівковому розрахунку;
- відсутня комісія за обслуговування карткового рахунку;

- безкоштовний розрахунок в торгово-сервісній мережі та мережі Інтернет;
- поповнення картки через веб/мобільний банкінг, через банкомат/термінал та через касу банку без комісій;
- безкоштовні додаткові послуги, такі як послуга SMS-інформування та веб/мобільний банкінг.

Таблиця 2.5

Умови кредитування фізичних осіб АТ «Ощадбанк» відповідно до кредиту на кредитну картку «Моя кредитка»*

Умови кредитування	Значення
Строк	Від 5 років
Сума кредиту	Від 1500 до 250 000 грн.
Процентна ставка	38 % річних, 3,2% у місяць
Спосіб нарахування відсотків та погашення кредиту	Щомісячно – проценти та обов’язковий платіж – 5% від використаної суми
Пільговий період	До 62 днів

*Примітка: побудовано автором за даними банку АТ «Ощадбанк»

На сьогоднішній день АТ «Ощадбанк» має спільну програму з будівельним холдингом «KAN Development». Зокрема, банк пропонує іпотечне кредитування за вигідними умовами у столичному житловому комплексі «Файна таун» (м. Київ, вул. Салютна, 2 б).

Умови програми «Нерухомість на первинному ринку» АТ «Ощадбанк» наведено у табл. 2.6.

За умовами програми «Нерухомість на первинному ринку» АТ «Ощадбанк» пропонує наступні переваги, порівняно з іншими банками:

- перші 2 роки нижча процентна ставка за користування кредитом;
- відсутні приховані комісії;
- можливість отримати безкоштовне попереднє рішення;
- зручно погашати кредит онлайн або у найближчому відділенні ощадбанку;
- можна обрати схему погашення кредиту – ануїтет або класика;
- дострокове погашення кредиту без штрафних санкцій;

-авансовий внесок від 30% вартості житла.

Таблиця 2.6

Умови кредитування фізичних осіб АТ «Ощадбанк» відповідно до програми іпотечного кредитування*

Умови кредитування	Значення
Строк	від 1 до 20 років
Авансовий платіж	від 30% вартості житла
Сума кредиту	Залежить від вартості об'єкту нерухомості та визначається в кожному індивідуальному випадку кредитним комітетом
Процентна ставка	на перші 2 роки від 8,9 % річних, починаючи з 25 місяця процентна ставка 19,99% річних
Спосіб нарахування відсотків та погашення кредиту	Аннуїтет
Разова комісія	0,99 % від суми кредиту

*Примітка: побудовано автором за даними банку АТ «Ощадбанк»

Також банк, окрім кредитів на первинному ринку нерухомості, надає іпотечні кредити. Умови програми іпотечного кредитування АТ «Ощадбанк» наведено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Умови кредитування фізичних осіб АТ «Ощадбанк» відповідно до програми іпотечного кредитування*

Умови кредитування	Значення
Строк	від 1 до 20 років
Авансовий платіж	від 30% вартості житла
Сума кредиту	до 70% вартості забезпечення
Валюта кредиту	гривня
Процентна ставка	від 20.49 % річних
Спосіб нарахування відсотків та погашення кредиту	Аннуїтет
Разова комісія	1,5% від суми кредиту, але не менше 1000 грн

*Примітка: побудовано автором за даними банку АТ «Ощадбанк»

За умови іпотечного кредитування АТ «Ощадбанк» пропонуємо наступні переваги, порівняно з іншими банками:

- перші 2 роки нижча процентна ставка за користування кредитом;
- відсутні приховані комісії;
- можливість отримати безкоштовне попереднє рішення;
- зручно погашати кредит онлайн або у найближчому відділенні ощадбанку;
- можна обрати схему погашення кредиту – анuitет або класика;
- дострокове погашення кредиту без штрафних санкцій;
- авансовий внесок від 30% вартості житла.

Для отримання кредиту до банку необхідно надати такі документи: паспорт громадянина України, документ щодо податкового номера, документ про отримані доходи та утримання з них за останні 6 місяців, інші документи (після консультації в банку).

Ощадбанком поновлено програму «Ощадний дім» з метою кредитування в рамках Державної програми енергоефективності з надання «тепліх» кредитів на придбання енергозберігаючих матеріалів та «негазових» котлів з відшкодуванням частини суми кредиту. Умови програми кредитування «Ощадний дім» наведено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Умови кредитування фізичних осіб АТ «Ощадбанк» відповідно до програми «Ощадний дім»*

Умови кредитування	Значення
Сума кредиту	від 1 000 до 50 000 грн
Початковий внесок	від 10 % вартості товару
Строк	до 3 років
Процентна ставка	17,99 % річних
Спосіб нарахування відсотків та погашення кредиту	Класичний та анuitет
Разова комісія	4,3 % від суми кредиту

*Примітка: побудовано автором за даними банку АТ «Ощадбанк»

Разом з кредитуванням в рамках Державної програми енергоефективності, Ощадбанк і надалі кредитує населення на купівлю енергозберігаючих матеріалів та «негазових» котлів в рамках діючих програм банку та регіональних компенсаційних програм.

Для отримання кредиту клієнт має надати в банк такі документи:

- паспорт;
- податковий номер;
- документ про отримані доходи за 6 місяців;
- рахунок-фактура на товар.

Наступним важливим кредитним продуктом банку є програма «Кредит на електромобіль». Умови кредитування по цій програмі наведено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Умови кредитування фізичних осіб АТ «Ощадбанк» відповідно до програми «Кредит на електромобіль»*

Умови кредитування	Значення
Сума кредиту	До 10 000 000 грн
Авансовий платіж	10% від вартості авто
Строк	до 7 років
Процентна ставка	Від 0,01 % річних
Спосіб нарахування відсотків та погашення кредиту	Класичний або аннуїтет
Разова комісія	2 % від суми кредиту

*Примітка: побудовано автором за даними банку АТ «Ощадбанк»

Для отримання кредиту потенційним позичальником до банку надаються такі документи:

- паспорт громадянина України
- податковий номер
- документ про отримані доходи та утримання з них за останні 6 місяців

В додаток до програми «Кредит на електромобіль» банк надає можливість отримати наступні додаткові послуги: 1) відкрити відновлювану кредитну лінію

на сплату «КАСКО»; 2) отримати кредит на придбання супутніх товарів до електромобіля; 3) придбати супутні товари до електромобілів (акумулятор або домашня зарядна станція до електромобіля).

Умови кредитної програми «Кредит на нове авто» наведено у табл. 2.10.

Таблиця 2.10

Умови кредитування фізичних осіб АТ «Ощадбанк» відповідно до програми «Кредит на новий автомобіль»*

Умови кредитування	Значення
Сума кредиту	До 10 000 000 грн
Авансовий платіж	Від 10% від вартості авто
Строк	до 7 років
Процентна ставка	Від 0,01 % річних
Спосіб нарахування відсотків та погашення кредиту	Класичний або аннуїтет
Разова комісія	2 % від суми кредиту

*Примітка: побудовано автором за даними банку АТ «Ощадбанк»

Відповідно до умов даної кредитної програми потенційному позичальнику необхідно бути резидентом України, мати достатнє для здійснення виплат по кредиту та процентах співвідношення доходів і витрат. Погашення кредиту здійснюється щомісяця рівними частинами або ануїтетними платежами. Проценти нараховуються на залишок кредиту, сплачуються щомісяця. Також можливе дострокове повернення кредиту

Документами для отримання кредиту є такі:

- паспорт громадянина України;
- документ щодо податкового номера;
- документ про отримані доходи та утримання з них за останні 6 місяців;
- рахунок-фактура на автомобіль.

Основними перевагами кредитування для купівлі нового авто в «Ощадбанк» є:

- фіксована відсоткова ставка, що надає можливість чітко та прозоро оцінити вартість кредитного продукту та прорахувати всі можливі платежі;
- відсутність прихованих комісій;
- відсутність обов'язкового страхування життя від нещасних випадків, що значно знижує суму фінансових затрат на купівлю транспортного засобу;
- відсутність штрафних санкцій за дострокове погашення кредиту;
- можливість вибору схеми погашення кредиту – ануїтет чи стандарт;
- зручний метод погашення кредиту в будь-якому відділенні Ощадбанку.

Отже, у даному питанні було розглянуто основні умови кредитування фізичних осіб банком АТ «Ощадбанк» за напрямками різних кредитних програм. Основними умовами кредитування фізичних осіб банком є такі критерії: сума видачі кредиту, авансовий платіж, строк видачі кредиту, процентна ставка, спосіб нарахування відсотків та погашення кредиту, разова комісія.

2.3. Методи діагностики фізичних осіб-позичальників банку

Діагностика фізичних осіб позичальників банку передбачає визначення основних організаційних засад здійснення процедур аналізу кредитоспроможності позичальника, а також оцінки рівня кредитного ризику.

Оцінка кредитоспроможності позичальників-фізичних осіб банку АТ «Ощадбанк» містить такі організаційні етапи:

- 1) аналіз платоспроможності клієнта;
- 2) експертиза відділу банківської безпеки дирекції, якій підпорядковується відділення, куди звернувся клієнт;
- 3) правова експертиза наданих позичальником документів;
- 4) оцінка наявного забезпечення по кредиту;
- 5) експертиза кредитної заявки працівниками департаменту ризик-менеджменту.

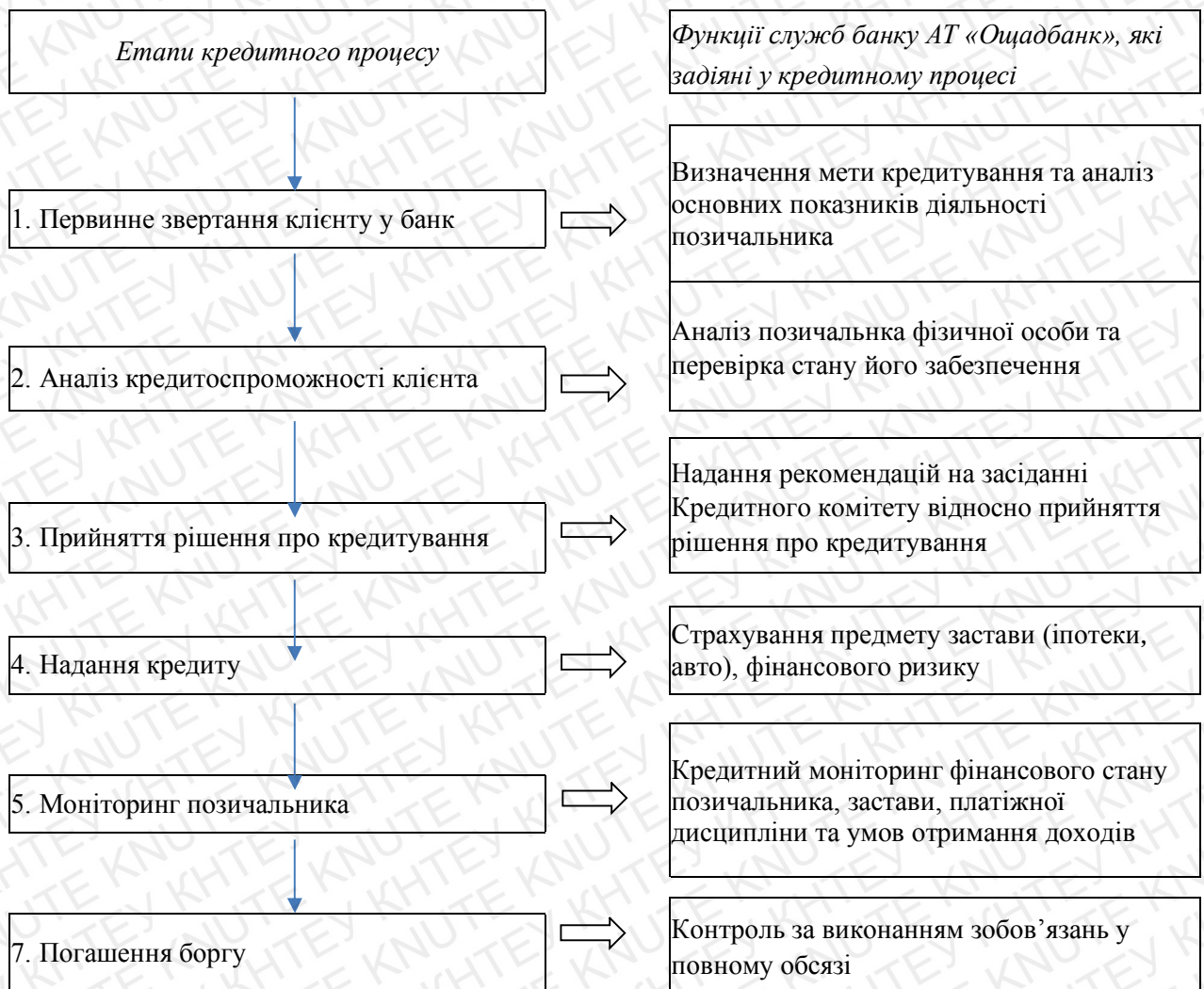

Рис. 2.4. Основні етапи кредитного процесу АТ «Ощадбанк»*

*Примітка: побудовано автором за даними банку АТ «Ощадбанк»

В банку АТ «Ощадбанк» створено службу кредитного моніторингу. Концентрація завдань з нагляду за кредитним процесом у єдиній організаційно-функціональній одиниці дає можливість спрощення організаційної структури банку та можливості підвищення рівня його прибутковості за рахунок зниження адміністративних витрат.

Організація роботи щодо спостереження за позичальниками у процесі кредитування відбувається таким чином: за кожним з працівників служби кредитного моніторингу закріплюються певні конкретні кредити або група кредитів для моніторингу згідно із його спеціалізацією, за які він у подальшому несе відповідальність.

У свою чергу спеціалісти-експерти групи відповідають за тенденції та тренди вибраного кредитного портфелю, а також за точність та якість системи управління кредитними ризиками.

У банку АТ «Ощадбанк» за прийняття рішень стосовно видачі кредитів відповідає Кредитний комітет. Він використовує результати діагностики позичальників, які формує спеціальний аналітичний підрозділ – Департамент оцінки ризиків.

Деталізація та уточнення змісту етапів організаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника представлено в табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Етапи організаційного забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи в АТ «Ощадбанк»*

№ з/п	Етапи	Відповідальний за етап	Питання, що досліджуються на етапі	Документ	Тривалість етапу	Особливості організаційного етапу
1	Аналіз платоспроможності клієнта	Клієнт-менеджер	Умови працевлаштування, трудовий стаж, доходи клієнта, сімейний стан та місячні витрати клієнта, перспективні витрати, історія співпраці з кредитними установами	Резюме	Не більше 2 робочих днів після отримання повного пакету документів	Проведення аналізу здійснюється в офісі банку згідно з реєстрами та отриманими від клієнта документами (в т.ч. довідка про доходи)
2	Експертиза відділу банківської безпеки дирекції	Працівник відділу банківської безпеки	Відсутність (наявність) негативної інформації щодо репутації клієнта; наявність судових рішень щодо позичальника; первинний та подальший огляд майна	Висновок	1 день	У разі розгляду питань щодо зміни умов кредитування (зміна відсоткової ставки, валюти кредитування, місцезнаходження предмету застави, інші питання,
3	Правова експертиза наданих позичальником документів	Працівники юридичного відділу	Достовірність та коректність поданих документів (правоустановчі документи на предмети іпотеки, інше заставне майно)	Висновок з коротким обґрунтуванням	1 день	При наявності зауважень у висновку юридичної служби додатково перевіряються документи, де усунуто зауваження

Продовження табл. 2.11

4	Оцінка забезпечення кредитних операцій	Клієнт-менеджер	Визначення предмету забезпечення; розподіл майна на ліквідне, неліквідне та таке, що може прийматись в якості основного та додаткового забезпечення; розподіл предметів застави; оцінка майнових прав на предмет забезпечення; оцінка поручителя (гаранта).	Додаток до Резюме	1 день	Вартість забезпечення визначається клієнт-менеджером без залучення фахівців з оцінки ризиків забезпечення згідно з Положенням про політику забезпечення та лімітів, встановлених рішенням комісії з питань взаємодії з банківськими установами
5	Експертиза кредитної заявки працівниками департаменту ризик-менеджменту	Департамент ризик-менеджменту	Ідентифікація індивідуальних факторів ризику та визначення ступеня їх впливу на яльність позичальника	Висновок департаменту у ризик-менеджменту до Резюме клієнт-менеджера	1 день	Працівник департаменту ризик-менеджменту враховує всі компоненти ризику, лежні від позичальника, стану його бізнесу, забезпечення, рівня менеджменту, суми та термінів кредиту, цілі кредитування тощо

*Примітка: побудовано автором за даними АТ «Ощадбанк»

Відповідальним за якість та повноту проведення аналізу платоспроможності позичальника є клієнт-менеджер. Відзначимо, що основний акцент при оцінці кредитоспроможності клієнта-фізичної особи робиться на: дослідженні його особистих доходів; аналізі його забезпечення, яке може бути використане як предмет застави; вивченню та оцінці перспектив позичальника щодо отримання доходів на весь термін надання кредиту.

Розглянемо основні засади формування методичного інструментарію діагностики фізичних осіб-позичальників банку АТ «Ощадбанк».

АТ «Ощадбанк» із метою визначення значення коефіцієнта ймовірності дефолту боржника-фізичної особи, у тому числі тієї, яка є суб'єктом господарювання, здійснює оцінку його фінансового стану на підставі таких кількісних та якісних показників.

До кількісних показників належать:

- 1) сукупні чисті надходження (щомісячні сукупні надходження, зменшені на щомісячні сукупні витрати та зобов'язання, крім зобов'язань перед банком, що здійснює оцінку фінансового стану боржника-фізичної особи з метою оцінки кредитного ризику);
- 2) накопичення на рахунках у банку (інформація надається боржником-фізичною особою за бажанням);
- 3) коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника-фізичної особи і його фінансові можливості виконати зобов'язання за кредитом (зокрема співвідношення сукупних доходів і витрат/зобов'язань боржника-фізичної особи; співвідношення обсягу боргу за кредитом до вартості об'єкта кредитування; співвідношення щомісячних витрат боржника на обслуговування боргу до обсягу його щомісячних доходів тощо).

Оптимальні значення цих коефіцієнтів банк установлює самостійно з урахуванням видів кредитів і залежно від форми їх надання, цільового призначення, строку користування, наявності забезпечення, способу сплати тощо.

Коефіцієнт платоспроможності позичальника розраховується як відношення середньомісячного доходу (МД) до суми середньомісячних витрат (МВ) та місячних платежів по кредиту та відсотках.

$$K_{пп} = МД / МПП + МВ, де \quad (3.1)$$

$K_{пп}$ — коефіцієнт платоспроможності;

МД — місячний дохід позичальника;

МПП — місячні платежі по позиці включаючи відсотки (в розрахунок береться позичка, яку передбачає одержати позичальник);

МВ — місячні витрати позичальника.

Коефіцієнт платоспроможності характеризує здатність позичальника забезпечувати своєчасні розрахунки. Теоретичне значення коефіцієнта

платоспроможності Кпп - не менше 1.3. При визначенні коефіцієнта платоспроможності враховано, що відповідно до діючого порядку судові органи, як правило, виносять рішення про утримання за виконавчими листами суми з розрахунку, що загальна сума утримань з доходу позичальника не повинна перевищувати 50 відсотків його доходу.

Зважаючи на те, що реальні місячні доходи позичальника - це лише частина місячного доходу його сім'ї, а витрати, що враховуються при розрахунку платоспроможності, розподіляються на всіх членів сім'ї, то дохід на кожного працюючого члена сім'ї буде більший, а витрати - менші, ніж у наведеному вище розрахунку.

З іншого боку, витрати позичальника на будівництво, придбання чи ремонт житла та інших будов також не можна розглядати як його власні витрати, а тільки як загальносімейні.

Тому при оцінці фінансового стану позичальника використовується коефіцієнт платоспроможності сім'ї (Кпс).

За сім'ю приймається тільки дві особи - чоловік та дружина. Цей показник враховується при наявності поручительства одного з них. При такому підході один із членів сім'ї буде позичальником, а другий - його поручителем. Обидва вони несуть солідарну відповідальність за своєчасне і повне повернення кредиту та сплати відсотків. Коефіцієнт платоспроможності сім'ї (Кпс) обчислюється із співвідношення місячного доходу сім'ї до всіх місячних витрат, включаючи витрати по позичці.

$$K_{nc} = MDC / MPP + MBC, де \quad (3.2)$$

МДС — місячний дохід сім'ї;

МВС — місячні витрати сім'ї;

МПП — місячні витрати по позичці (у розрахунок приймається позичка, яку планує одержати позичальник).

Теоретичне значення $K_{пс}$ повинно бути не менше 1,5 У разі, якщо позичальник не має сім'ї або відсутнє поручительство члена сім'ї, коефіцієнт $K_{пс}$ не визначається. При оцінці фінансового стану позичальника $K_{пс}$ множиться на 2.

Коефіцієнт суми заборгованості за наданим кредитом розраховується як складний процент на неповернений залишок.

$$K_{сз} = CK * (1 + (BC/12) * t), \text{ де} \quad (3.3)$$

$K_{сз}$ — сума заборгованості за користування кредитними коштами;

CK — сума кредиту;

BC — відсоткова ставка;

t — термін кредиту.

Коефіцієнт суми заборгованості по кредиту надає можливість чітко визначити загальну суму коштів, яку позичальнику потрібно бути внести на протязі всього терміну користування кредитом.

Коефіцієнт суми строкових внесків за кредитом являє собою суму щомісячних платежів за кредитом, яка містить суму внеску за основним боргом, відсотки і комісію за кредитом та інші платежі відповідно до умов кредитного договору. Розраховується таким чином:

$$ММП = K_{сз} / t, \text{ де} \quad (3.4)$$

$ММП$ — суми строкових внесків за кредитом;

$K_{сз}$ — сума заборгованості за користування кредитними коштами;

t — термін кредиту.

Коефіцієнт PTI (Payment-to-income Ratio) — платіж до доходу, який розраховується так:

$$PTI = ММП / МД, \text{ де} \quad (3.5)$$

ММП — суми строкових внесків за кредитом;

МД — місячний дохід позичальника.

Показники РТІ не мають перевищувати:

- для кредитів у національній валюті при доході в національній валюті 40 %;
- для кредитів у національній валюті при доході в іноземній валюті 45 %;

Коефіцієнт ОТІ (Obligationsto-Income Ratio) - зобов'язання до доходу, який розраховується так:

$$OTI = MB / MD, \text{ де} \quad (3.6)$$

МВ — місячні витрати позичальника;

МД — місячний дохід позичальника.

Показники ОТІ не мають перевищувати:

- для кредитів у національній валюті при доході в національній валюті 50%;
- для кредитів у національній валюті при доході в іноземній валюті 55%.

Розглянемо застосування цих коефіцієнтів на прикладі.

Фізична особа Іванов І.І. має намір отримати споживчий кредит у сумі 50 000 грн. строком на 10 міс. під 14 % річних. Іванов І.І. народився у 1990р. Постійно проживає у м. Києві у власній житлі. Має вищу технологічну освіту. Працює інженером заводу «Оболонь». Стаж роботи 5 років. Не одружений, дітей до 18 років та осіб на утриманні немає.

- погашення кредиту відбувається рівними строковими внесками наприкінці кожного місяця;
- розмір щомісячної заробітної плати позичальника — 10 000 грн;
- сума щомісячних витрат позичальника — 7 000 грн.

Отже, проведено скорингову оцінку кредитоспроможності позичальника Іванова І.І. за методикою банку:

1. Сума заборгованості за кредитом:

$$K_{сз} = 50\,000 \cdot (1 + (0,14 / 12) \cdot 10) = 56\,000 \text{ грн.}$$

2. Сума строкових внесків за кредитом:

$$ММП = 56\,000 \text{ грн.} / 10 = 5\,600 \text{ грн.}$$

3. Коефіцієнт РТІ (Payment-to-Income Ratio):

$$РТІ = 5\,600 \text{ грн} / 10\,000 \text{ грн.} = 0,56$$

4. Коефіцієнт ОТІ (Obligations-to-Income Ratio):

$$ОТІ = 7\,000 \text{ грн.} / 10\,000 \text{ грн.} = 0,7.$$

5. Коефіцієнт платоспроможності позичальника — фізичної особи:

$$Кпп = 10\,000 \text{ грн.} / (5\,600 + 7\,000 \text{ грн.}) = 0,8.$$

Таким чином, можна зробити висновок, що позичальник не є платоспроможним, оскільки визначені коефіцієнти мають відхилення ($РТІ > 40\%$, $ОТІ > 50\%$, $Кпп < 1$), тому банк не може прийняти позитивне рішення про видачу кредиту. Фінансові показники становлять 70 відсотків загальної оцінки.

Окрім вищезазначених показників, потрібно зазначити і якісні характеристики позичальника-фізичної особи. Якісними показниками, які визначені Положенням №351 для діагностики фізичних осіб-позичальників АТ «Ощадбанк», є такі:

- 1) загальний матеріальний стан клієнта (тобто наявність у власності майна, крім майна, переданого в заставу);
- 2) соціальна стабільність клієнта (тобто наявність постійної роботи, ділова репутація, сімейний стан тощо);
- 3) вік клієнта;
- 4) кредитна історія боржника, інформація щодо боржника, отримана з державних реєстрів тощо.

Оцінка загальних та фінансових показників, а також показників, що характеризують кредит, здійснюється шляхом підсумовування розрахованих для кожного окремого показника, що аналізується, підсумкових балів за наступною технологією:

- по кожному показнику, що аналізується, на основі наданої позичальником інформації з можливих варіантів здійснюється вибір найбільш

прийнятного;

- відповідно до обраного варіанта відповідний йому бал множиться на питому вагу, яка відповідає показнику, що аналізується.

Для оцінки загальних показників використовується інформація, наведена в табл. 2.12.

Таблиця 2.12

Показники оцінки кредитоспроможності фізичних осіб в банку

АТ «Ощадбанк»*

№	Показники, що аналізуються	Можливі варіанти	Бали	Вага	Підсумковий бал Іванова І.І.
1	2	3	4	5	6 (4*5)
1	Вік	менше 20 років і більше 60	0	5	5
		від 20 до 25 років	0,6		
		від 25 до 40 років	1,0		
		від 40 до 50 років	0,8		
		від 50 до 60 років	0,3		
2	Тривалість проживання в місцевості	до 1 року	0	2	2
		від 1 до 3 років	0,2		
		від 3 до 7 років	0,6		
		понад 7 років	1		
3	Рівень освіти	8 класів	0	3	2,7
		середня	0,1		
		середньо-спеціальна	0,4		
		незакінчена вища	0,5		
		середньотехнічна (технікум, училище)	0,8		
		вища	0,9		
		друга вища	1		
4	Освіта	гуманітарна, інша	0,6	3	2,4
		технічна освіта	0,8		
		медична освіта	0,9		
		економічна, юридична освіта	1		
5	Місце роботи	тимчасово безробітний (понад 2 міс.)	0	4	3,6
		тимчасово безробітний в зв'язку із зміною роботи, але не більше 2-х місяців	0,2		
		пенсіонер (за віком), студент денної форми навчання	0,3		
		приватний підприємець, у приватного підприємця, приватне підприємство	0,6		
		державне підприємство, організація, установа	0,7		
		державні органи законодавчої, виконавчої чи судової влади	0,8		

Продовження табл.2.12					
		підприємство, установа, організація недержавної форми власності, яке здійснює комерційну діяльність (за виключенням юридичної та фінансової сфери діяльності) - ТОВ, ЗАТ, ВАТ, тощо	0,9		
		підприємство, установа, організація недержавної форми власності, яке здійснює комерційну діяльність у сфері надання юридичних та фінансових послуг - ТОВ, ЗАТ, ВАТ, тощо	1		
6	Галузь	фінансова	1	3	2,7
		торгівля, промисловість	0,9		
		медицина	0,8		
		наукова(учбові заклади), транспортні перевезення, послуги	0,7		
		інша	0,5		
7	Посада	відсутня	0	5	1
		виконавець	0,2		
		керівник структурного підрозділу	0,6		
		заступник керівника	0,8		
		керівник, приватний підприємець, засновник	1		
8	Стаж роботи	до 1 року	0	3	3
		від 1 до 2 років	0,2		
		від 2 до 4 років	0,6		
		понад 4 років	1		
9	Сімейний стан:				
	Не одружений / не заміжня	Немає дітей	0,5	2	1
		Є діти	0,3		
	Одружений /	Немає дітей	0,8		
		Є діти	1		
10	РАЗОМ			23,4	

*Примітка: складено автором за методикою банку АТ «Ощадбанк»

Отже, розрахувавши загальні показники оцінки кредитоспроможності на прикладі позичальника Іванова І.І., разом кількість підсумкових балів складає 23,4.

Для оцінки фінансових показників використовується інформація, наведена у табл. 2.13.

Таблиця 2.13

**Фінансові показники оцінки кредитоспроможності фізичних осіб в
АТ «Ощадбанк»***

№	Показники, що аналізуються	Можливі варіанти	Бали	Питома вага	Підсумковий бал Іванова І.І.
1	2	3	4	5	6(4*5)
1	Джерела погашення	Офіційна заробітна плата та інші доходи, що документально підтверджені третіми особами	1	10	10
		Стабільні, документально підтверджені третіми особами, додаткові доходи (від участі в статутному фонді, від оренди майна, тощо)	0,5		
		Нестабільні додаткові доходи (процент від продаж, сезонні роботи, тощо), інші доходи	0,1		
2	Кредитна історія	Позичальник раніше користувався кредитом в Банку і не порушував терміни його погашення	1	10	3
		Позичальник раніше користувався довготерміновим кредитом в інших банках і не порушував терміни його погашення	1		
		Позичальник раніше користувався короткостроковим кредитом в інших банках і не допускав порушення термінів його погашення	0,8		
		Позичальник на даний момент користується кредитом більше одного року. Кредитна історія позитивна	0,6		
		Позичальник на даний момент користується кредитом менше одного року. Кредитна історія позитивна	0,5		
		Позичальник раніше користувався кредитами, проте документи, які це підтверджують відсутні	0,4		
		Кредитна історія відсутня	0,3		
		Негативна кредитна історія (позичальник допускав порушення виконання зобов'язань за кредитом з прострочкою не більше 1 міс.)	0,2		
		Негативна кредитна історія (позичальник допускав порушення виконання зобов'язань за кредитом з прострочкою понад 1 міс.)	-1		
3	Володіння нерухомістю, що підтверджується документом на право власності	Відсутнє	0	7	7
		Квартира, житловий будинок, комерційна нерухомість, земельна ділянка в місті районного значення чи селищі (володіння спільне)	0,3		
		Квартира, житловий будинок комерційна нерухомість, земельна ділянка в місті районного значення чи селищі (володіння особисте)	0,4		
		Квартира, житловий будинок, комерційна нерухомість, земельна ділянка в місті обласного значення з населенням до 1 млн. чол. (володіння спільне)	0,5		

Продовження табл.2.13				
		Квартира, житловий будинок, комерційна нерухомість, земельна ділянка в місті обласного значення з населенням до 1 млн. чол. (володіння особисте)	0,6	7
		Квартира, житловий будинок, комерційна нерухомість, земельна ділянка в місті з кількістю населення понад 1 млн. чол. (володіння спільне)	0,7	
		Квартира, житловий будинок, комерційна нерухомість, земельна ділянка в місті з кількістю населення понад 1 млн. чол. (володіння особисте)	0,8	
		Квартира, житловий будинок, комерційна нерухомість, земельна ділянка в м. Києві (володіння спільне)	0,9	
		Квартира, житловий будинок, комерційна нерухомість, земельна ділянка в м. Києві (володіння особисте)	1	
4	Володіння автомобілем	вартістю до 3 000 \$	0	3
		від 3 000 до 10 000\$	0,5	
		від 10 000 до 30 000\$	0,8	
		понад 30 000 \$	1	
5	Наявність документально підтверджених депозитних рахунків в банках	не має	0	3
		на суму, що еквівалентна 500\$	0,3	
		на суму, що еквівалентна від 500\$ до 2000\$	0,5	
		на суму, що еквівалентна від 2 000\$ до 10000\$	0,8	
		на суму понад 10 000 \$	1	
6	Засновник, акціонер (що документально підтверджено)	ні	0	2
		володіння часткою до 50 %	0,5	
		володіння часткою від 51 % до 95 %	0,7	
		володіння часткою понад 95%	1	
7	Коефіцієнт платоспроможності позичальника		0,8	20
8	РАЗОМ			41

*Примітка: складено автором за методикою банку АТ «Ощадбанк»

Отже, розрахувавши фінансові показники оцінки кредитоспроможності позичальника Іванова І.І., разом кількість балів складає 41.

Розрахуємо оцінку показників, що характеризують кредит, який буде наданий позичальникові (2.14).

Таблиця 2.14

**Показники, що характеризують кредит, для оцінки
кредитоспроможності фізичних осіб АТ «Ощадбанк»***

№	Показники, що аналізуються	Можливі варіанти	Бали	Вага	Підсумковий бал Іванова І.І.
1	2	3	4	5	6 (4*5)
1	Мета	Придбання житла / земельної ділянки	1	3	1,5
		Придбання автомобіля	1		
		Кредит під заставу депозиту	1		
		Придбання товарів народного споживання / кредит на інші цілі під заставу нерухомості з щомісячним погашенням	0,5 0,8		
		Кредит на інші цілі під заставу нерухомості з погашенням в кінці терміну (або кредитна лінія)	0,6		
		Кредит під поруку юридичної або фізичної особи, бланковий кредит	0,1		
2	Валюта кредиту	Національна (гривня)	1	2	2
		Іноземна (дол. США, євро)	0,5		
3	Термін	до 3-х років	1	3	3
		від 3-х до 5-ти років	0,6		
		від 5 до 10-ти років	0,5		
		від 10 до 15-ти років	0,2		
		понад 15-ти років	0		
4	Забезпечення	Майнові права на грошові кошти, розміщені на депозитному рахунку в Банку	1	3	-
		Нерухоме майно, яке вже є у власності позичальника та передається в заставу Банку	0,9		
		Нерухоме майно, яке купується	0,7		
		Автомобіль	0,6		
		Мотоцикл іноземного виробництва	0,5		
		Інше майно	0,2		
5	Сума кредиту	Понад 100000\$ (Київський регіон) / 70000\$ (Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська області, Автономна Республіка Крим, м. Севастополь) / 50000 \$ (інші регіони)	0,1	3	3
		60000\$ - 100000\$ (Київський регіон) / 40000 \$ - 70000\$ (Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська області, Автономна Республіка Крим, м. Севастополь) / 30000\$ - 50000\$ (інші регіони)	0,5		
		30000\$ - 60 000 \$ (Київський регіон) / 20000\$ - 40 000\$ (Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська області, Автономна Республіка Крим, м. Севастополь) / 15000\$ -30000\$ (інші регіони)	0,8		

Продовження табл. 2.14					
		До 30000\$ (Київський регіон) / 20000\$ (Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Одеська області, Автономна Республіка Крим, м. Севастополь) / 15 000\$ (інші регіони)	1		3
6	Наявність додаткової поруки	Фізична особа (крім чоловіка/дружини позичальника), підтверджені особисті доходи якого дозволяють здійснювати погашення кредиту позичальника	0,9	3	0
		Фізична особа - чоловік/дружина позичальника, підтверджені особисті доходи якої дозволяють здійснювати погашення кредиту позичальника	0,3		
		Юридична особа, яка обслуговується в Банку, підтверджені доходи якої дозволяють здійснювати погашення кредиту позичальника	1		
		Юридична особа, підтверджені доходи якої дозволяють здійснювати погашення кредиту позичальника	0,8		
		Відсутність поруки	0		
7	РАЗОМ				9,5

*Примітка: складено автором за методикою банку АТ «Ощадбанк»

Отже, розрахувавши показники, що характеризують кредит, для оцінки кредитоспроможності позичальника Іванова І.І., разом кількість балів складає 9,5.

Для визначення класу позичальника необхідно підсумувати отримані бали за показниками та залежно від отриманої суми балів, визначити клас позичальника відповідно до табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Визначення класу позичальника за рівнем кредитоспроможності*

Сума балів	Клас позичальника
понад 60	1
від 45 до 60	2
від 30 до 45	3
від 15 до 30	4
менше 15	5

*Примітка: складено автором за методикою банку АТ «Ощадбанк»

Так як загальна сума балів по розрахунку усіх показників складає 73,9, позичальник Іванов І.І. відноситься до класу 1, що свідчить про те, що

фінансовий стан позичальника не викликає сумнівів. Загальна оцінка кредитоспроможності складає 70%.

Загалом, оцінка фінансового стану позичальника здійснюється через визначення його класу шляхом підсумовування сукупної кількості балів за показниками, які аналізуються.

При проведенні оцінки фінансового стану позичальника показники, що аналізуються, поділяються на чотири групи:

- вхідні показники;
- загальні показники (питома вага в загальній кількості показників, що аналізуються - 30%);
- фінансові показники (питома вага в загальній кількості показників, що аналізуються - 50%);

характеристика кредиту (питома вага в загальній кількості показників, що аналізуються - 20%).

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ДІАГНОСТИКИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ- ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКУ АТ «ОЩАДБАНК»

3.1. Методи управління ризиками банку при кредитуванні фізичних осіб

Основою управління ризиками в діяльності АТ «Ощадбанк» є кредитна політика, вона створює основу всього процесу управління кредитами.

Коли кредитна політика сформульована правильно, чітко проводиться зверху і добре розуміється на всіх рівнях банку, вона дозволяє керівництву банку підтримувати правильні стандарти в області кредитів, уникати зайвого ризику і вірно оцінювати можливості розвитку справи [23].

Уникнути кредитний ризик дозволяє ретельний відбір позичальників, аналіз умов видачі кредиту, постійний контроль за фінансовим станом позичальника, його здатністю (і готовністю) погасити кредит. Виконання всіх цих умов гарантує успішне проведення найважливішої банківської операції - надання кредитів.

На практиці є кілька методів управління банківським кредитним ризиком, на які можуть покладатися банки для збереження своїх фінансових позицій, що зображені на рис.3.1.

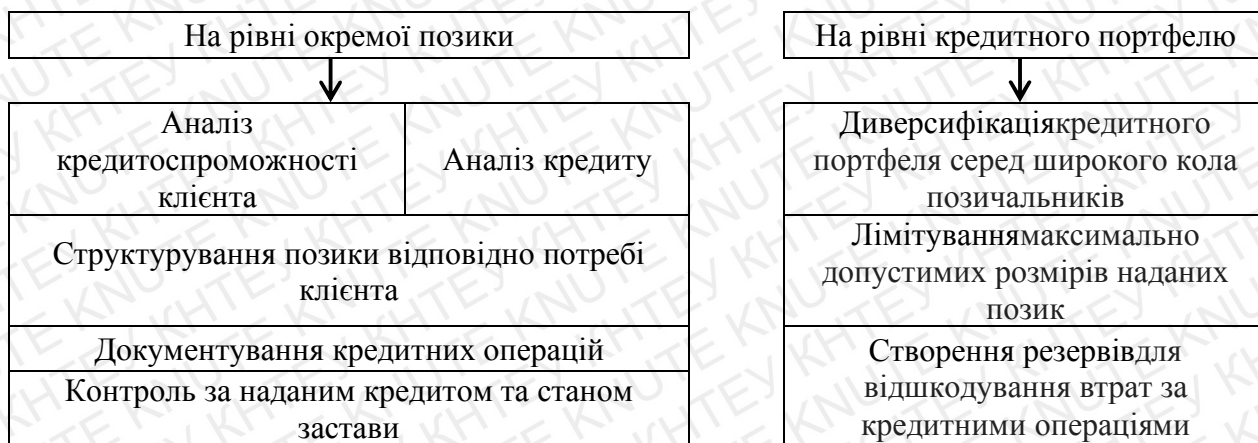

Рис. 3.1 Методи управління кредитним ризиком банку*

*Примітка: складено автором за джерелом [70]

Але на сьогоднішній день для удосконалення процесу оцінки кредитоспроможності позичальника та запобігання виникнення ризиків при кредитуванні фізичних осіб хотілось би звернути увагу на зарубіжний досвід управління ризиками банку при наданні кредиту фізичним особам.

Сучасні тенденції розвитку кредитного сектора економіки змушують українських аналітиків банківської справи і безпосередньо банкірів виявляти інтерес до моделей оцінки кредитних ризиків і методів їх управління. Спадкоємність світового досвіду в цьому найважливішому аспекті функціонування комерційних банків представляє сьогодні підвищений інтерес, оскільки власний, іноді гіркий досвід кредитування і спроби організації кредитного процесу методом проб і помилок усе більш відчутно позначаються на фінансових результатах діяльності українських банків в цілому.

Проблематика кредитних ризиків не була актуальною для економіки радянського періоду, тому вітчизняні вчені зіштовхнулися з необхідністю її вирішення лише з розвитком і становленням ринкової економіки. У зв'язку з цим, очевидним є дефіцит наукових досліджень українських аналітиків і практиків банківської справи.

В зарубіжній практиці під кредитним ризиком розуміється можливе зниження прибутку банку або втрата частини акціонерного капіталу в результаті нездатності позичальника погашати й обслуговувати отриманий кредит.

Зарубіжні банки для оцінки кредитного ризику застосовують спеціальні методики кредитного рейтингу, що становлять сукупність оцінних параметрів кредитоспроможності позичальника. Для них характерна комплексність і порівнянність усієї палітри факторів кредитного ризику.

Здебільшого банки здійснюють оцінку потенційного ризику неплатежу по кредиту із використанням методик «PARSER» і «CAMPARI».

Методика «PARSER» включає:

Р (Person) - інформація про персону потенційного позичальника, його репутація;

A (Amount) - обґрунтування суми затребуваного кредиту;
 R (Repayment) - можливість погашення;
 S (Security) - оцінка забезпечення;
 E (Expediency) - доцільність кредиту;
 R (Remuneration) - винагорода банку (відсоткова ставка) за ризик надання кредиту.

Методика «CAMPARI» більш розширена в системі оцінки:

C (Character) - репутація позичальника;
 A (Ability) - оцінка бізнесу позичальника;
 M (Means) - аналіз необхідності звертання за позичкою;
 P (Purpose) - ціль кредиту;
 A (Amount) - обґрунтування мети кредиту;
 R (Repayment) - можливість погашення;
 I (Insurance) - спосіб страхування кредитного ризику.

У практиці американських банків використовують «правило п'ятих сі»:

1. «C» (customer's character - характер позичальника) - репутація позичальника, ступінь відповідальності, готовність і бажання сплатити борг;
2. «C» (capacity to pay - фінансові можливості) - припускає ретельний аналіз доходів і витрат позичальника і перспективи їхнього розвитку в майбутньому;
3. «C» (capital) - капітал, майно;
4. «C» (collateral) - забезпечення позики, достатність, якість і ступінь реалізовуваної застави у випадку непогашеної позички;
5. «C» (current business conditions and goodwill - загальні економічні умови) - визначають діловий клімат у країні і впливають на становище банку і позичальника.

Перераховані критерії «сі» іноді доповнюють шостим критерієм - «C» (control) - моніторинг законодавчих основ діяльності позичальника і відповідність його стандартам банку.

Оптимально використовуючи дані методики, зарубіжні банки мінімізують кредитний ризик, чітко організовують кредитний процес, домагаючись найкращої якості кредитного портфеля. Банки при оцінці кредитних ризиків по виданих позичках застосовують кредитний класифікатор, відповідно до якого кредити групуються в ризикові класи:

- 1) кредити із мінімальним ризиком;
- 2) кредити із підвищеним ризиком;
- 3) кредити із граничним ризиком;
- 4) нетипові кредити (надані як виняток з правил).

Предметом досконального аналізу для американських комерційних банків слугують чинники, які сформувалися під впливом несприятливих економічних умов, тобто група чинників, незалежна від діяльності банку: недосконалий менеджмент, неадекватний первісний капітал фірми, високий рівень фінансового коефіцієнта і коефіцієнта поточних витрат, високі темпи росту реалізовано: продукції, конкуренція, економічний спад.

У цьому аспекті цікавим є досвід зарубіжного банківського сектора із залучення до оцінки кредитного ризику незалежних рейтингових агентств.

Рейтингове агентство має у своєму розпорядженні великий об'єм інформації і досвід створення неупереджених оцінок для всіх можливих варіантів ситуацій, у нього відсутня будь-яка зацікавленість, крім формування достовірної оцінки кредитного ризику банку.

Отже, в Україні необхідно заохочувати створення рейтингових агентств, тому що їхня діяльність буде сприяти зниженню кредитних ризиків банків і підвищувати надійність банківської системи України в цілому. На жаль, у даний час в Україні відсутня якісна статистична база даних по позичальниках, дотепер не діють кредитні бюро. Українські банки змушені спиратися на власні методики оцінки кредитного ризику, брати на себе всю вагу кредитного ризику.

Використання українськими банками зарубіжного досвіду в удосконаленні управління кредитними ризиками повинне йти і шляхом створення механізму розподілу кредитних ризиків, дія якого полягає в

страхуванні від імовірних, небажаних відхилень фактичних результатів від прогнозованих за допомогою таких фінансових інструментів, як кредитні деривативи, емісія цінних паперів, сек'юритизація активів, реструктуризація кредитних портфелів.

В Україні в даний момент актуальним стає завдання інтеграції великої кількості методів управління кредитними ризиками в єдину методологію контролю й обмеження ризиків на консолідованій основі щодо вітчизняних умов і у відповідності зі стандартами Базельського комітету. Ключовими його документами стали видані нормативи оцінки достатності капіталу (документ отримав назву «Базель-2»). Відповідно до них, банки розвинутих країн зобов'язані мати капітал, що відповідає, принаймні, 8% від суми своїх неліквідних активів, із урахуванням ризику.

Найбільші українські банки вже зараз, не очікуючи особливих розпоряджень НБУ, починають упроваджувати ключові положення «Базеля-2». Це пояснюється тенденцією українських банків до повноцінного співробітництва з іноземними контрагентами.

Результативність управління кредитними ризиками в банківському секторі економіки України повинна ґрунтуватися, насамперед, на інституціональних принципах організації банківської справи.

Вітчизняному банківському секторові необхідно на основі світового банківського досвіду удосконалювати такі методи управління кредитним ризиком як лімітування, резервування коштів під покриття очікуваних і непередбачених втрат, диверсифікованість, страхування, хеджування, сек'юритизація боргових зобов'язань, умови дострокового стягнення сум, нетінг тощо.

Використання досвіду іноземних банків дозволить уникнути помилок в оцінці й управлінні кредитними ризиками, створить умови для формування нових організаційних структур (кредитних бюро, рейтингових агентств), які сприяють оптимізації управління системою кредитних ризиків, буде

стимулювати інвесторів розділяти банківські ризики, але, разом з тим, дозволить одержувати їм значний прибуток.

3.2. Фінансові аспекти забезпечення захисту прав фізичних осіб при отриманні ними банківського кредиту

На сьогоднішній день основоположенням стосовно захисту прав фізичних осіб при отриманні ними кредиту є Закон “Про споживче кредитування[59]”, покликаний захистити права і законні інтереси українських кредиторів.

Відтепер споживачі можуть розраховувати на повноцінний захист від ризиків порушення їхніх прав при укладанні договорів споживчого кредитування з фінансовими установами. Справа в тому, що цей закон прийнятий в рамках гармонізації української законодавчої бази з європейською, як того вимагає Угода про асоціацію з ЄС. По суті, її положення повторюють відповідну директиву Єврокомісії. А в ЄС права споживачів при отриманні кредиту захищені досить надійно.

Більше того, новий закон повинен підняти довіру українців до банківської системи. Незважаючи на те що кредити дуже популярні в Україні, за рік їх видають більш ніж на 100 млрд грн, багато хто побоюється позичати гроші в банках, боячись, що банк може зробити їх вічними боржниками. Можна знайти сотні історій, коли люди купували в кредит побутову техніку й телефони, купившись на рекламу “кредиту 0%”. Потім виявлялося, що з урахуванням страхових платежів, банківських комісій і пені за незначне прострочення реальна процентна ставка по кредиту досягала 80-100% річних.

Одна з ключових норм цього закону – вимога до банківських установ надавати клієнту всю інформацію про кредит до підписання договору. Ніяких додаткових і прихованих платежів в договорі бути не повинно. Банк зобов’язаний повідомити клієнту сукупну вартість позики з урахуванням процентної ставки за ним, а також вартість всіх послуг, пов’язаних з отриманням кредиту.

Банку забороняється вимагати будь-яку додаткову плату, пов'язану з достроковим погашенням кредиту, як це практикувалось колись.

Вся ця інформація буде прописана в так званому Паспорті споживчого кредиту. Паспорт повинен показувати людині всі основні і додаткові платежі, щоб він, в залежності від суми та цілей кредиту, міг визначитися зі здатністю погасити кредит. Вивчивши паспорт, споживач зможе прийняти зважене рішення про укладення договору.

Але навіть якщо споживач уклав договір, протягом 14 днів з дати укладання договору клієнт має право в будь-який момент відмовитися від нього без пояснення причин. При цьому у клієнта фінустанови не виникає ніяких зобов'язань щось платити через відмову від договору.

Закон вводить додаткові вимоги до банків щодо реклами його продуктів. Нерідкі випадки, коли фінансова установа обіцяє видати кредит без документального підтвердження кредитоспроможності або обіцяє безвідсотковий кредит. Відтепер такого роду випадки офіційно заборонені.

Також заборонено ускладнювати прочитання споживачем інформації, будь то на рекламі або в договорі. Не можна друкувати частину інформації дрібним шрифтом або зливати її з кольором фону. Цими “методами” банківські установи користуються давно. Відтепер держава отримає можливість контролювати подібні виверти.

Законом також передбачено чітке розмежування видів процентної ставки, яка може бути фіксованою або змінною. Перша взагалі не підлягає зміні, а друга буде змінюватися прозоро. Якщо договором про споживчий кредит передбачена змінна процентна ставка, кредитор зобов'язаний письмово повідомити споживачу, поручителю та іншим зобов'язаним за договором особам про зміну такої ставки не пізніше, ніж за 15 календарних днів до дати, з якої застосовуватиметься нова ставка.

Закон змінює черговість погашення вимог за договором про споживчий кредит. В першу чергу будуть виплачуватися прострочені відсотки за користування кредитом, у другу – сплачуватися прострочена до повернення

сума кредиту, потім – відсотки за користування кредитом, після цього – сума кредиту та, нарешті, – неустойка та інші платежі.

Раніше черговість була порушена: основна сума боргу, тобто “тіло кредиту”, виплачувалася в останню чергу. Це призводило до того, що кошти позичальника йшли на погашення вже нарахованих штрафних санкцій, а сама заборгованість не зменшувалася. По суті, кредит перетворювався на “лічильник” для клієнта.

Закон перш за все захищає права споживачів. Інтереси кредиторів враховують буквально кілька його положень.

Пеня за кредитом і відсотками не може перевищувати подвійну облікову ставку Нацбанку (на сьогодні 12,5% річних), але не більше ніж 15% суми простроченого платежу.

Ще один важливий момент: банкам забороняється вимагати будь-яку додаткову плату, пов’язану з достроковим погашенням кредиту, як це практикується зараз.

Але в цьому законі можна помітити і чимало негативних моментів для споживача. Наприклад, те, що дія договору про споживчий кредит не поширюється на позики терміном до одного місяця, кредити на суму, що не перевищує мінімальну заробітну плату (при цьому багатомільйонні кредити не виключені з кола споживчого кредитування), а також кредити, які надаються ломбардами під заставу.

Крім того, банківські установи, не зобов’язані включати до переліку сукупних витрат на кредит інформацію про витрати на користь третіх осіб: нотаріусів, оцінювачів і страховиків.

Як вважають експерти, новий закон перш за все захищає права споживачів. Інтереси кредиторів враховують буквально кілька його положень. Наприклад, закон вимагає від банків оцінювати кредитоспроможність споживача. Раніше кредитор перевіряв платоспроможність лише за власним бажанням. Через це деякі установи накопичували солідний портфель проблемних кредитів.

До певної міри захистить кредиторів і Паспорт споживчого кредиту. З одного боку, він зобов'язує банки надати клієнтам повну інформацію про кредит, а з іншого – усуває ризики оскарження ними кредитних договорів у зв'язку з неповним наданням інформації.

Але на цьому “захисні заходи” для кредиторів закінчуються. А цього, на думку учасників ринку, на сьогодні дуже мало. Закон про споживче кредитування передбачає максимальний захист позичальника, але в ньому немає розділу про захист інтересів кредитора. Тому учасники ринку займатимуться просуванням на законодавчому рівні змін, необхідних для захисту їхніх інтересів, в першу чергу від недобросовісних позичальників.

Ще один із аспектів фінансового страхування прав фізичних осіб при кредитуванні є придбання страхової послуги.

Повернення страховки за кредит в АТ «Ощадбанк» – стандартна практика, що використовується на законних підставах, при дотриманні певних обставин. Слід розібратися в процесі, як і коли компанія повертає сплачені раніше суми.

Зіткнувшись з рекомендаціями оформлення страхових послуг, клієнт, що має намір підвищити шанси на схвалення фінансування, воліє погодитися з додатковими витратами. Тим більше, що чинним законодавством передбачено право на відмову від придбаних послуг з поверненням перерахованої суми. Щоб знати, в яких випадках можна повернути страховку і з якому розмірі клієнт отримає повернення, виходять з положень законодавства, а також положень укладеного з організацією фінансової угоди [83].

Незважаючи на негативне ставлення до додаткових витрат при оформленні позики, в деяких випадках страхова виплата несе серйозну користь, оскільки позбавляє клієнта від серйозних фінансових проблем і неприємних розглядів з банком, коли життєва ситуація не дозволить далі своєчасно погашати позику згідно з графіком і в повному обсязі.

Для АТ «Ощадбанк» страхування кредиту тягне за собою безліч переваг, дозволяючи забезпечувати виплати навіть при непередбачених ситуаціях:

- 1) Фінансовий захист на випадок неповернення боргу позичальником у зв'язку з погіршенням здоров'я, втратою джерела доходу.
- 2) У разі смерті позичальника, родичам не доведеться сплачувати чужі борги за наявності страховки від смерті.
- 3) Додаткове страхове забезпечення заставного об'єкта чи майна, придбаного в кредит.

В АТ «Ощадбанк» на базі кредитування реалізується кілька програм страхування:

- настання інвалідності 1-2-ї груп;
- життя клієнта;
- заставне майно;
- втрата працездатності у зв'язку з хворобою;
- втрата джерела доходу.

Слід навчитися розрізняти випадки, коли поліс є невід'ємним вимогою при оформленні позики, а коли законодавство звільняє від цієї необхідності.

На державному рівні закріплено зобов'язання оформлення договору страхування при іпотеці. Так як банку необхідно заставне забезпечення, об'єкт нерухомості, що купується обов'язково повинен бути застрахований. Оформлення особистого страхування вважається додатковою перевагою, але не обов'язком позичальника.

Якщо банк оформляє споживчий кредит, вимагати від позичальника страхового поліса він не може, залишаючи за собою право відмовити громадянину у фінансуванні або збільшити ставку, захищаючи себе від ризику неповернення.

Важливо пам'ятати, що навіть у випадку з іпотекою послуга страховиків стає необов'язковою, як тільки період погашення кредитної лінії закінчився. Таким чином, страховка по кредиту має обмежений термін дії – при повному закритті боргу необхідність у полісі відпадає.

Якщо кредитор відмовив позичальнику, що дав відмову від наполегливої пропозиції застрахуватися, громадяни мають право подати позов у суд. Проте

ймовірність отримання позитивного вердикту сумнівна, так як довести факт, що підставою для відмови послужило небажання страхуватися, досить складно. Кредитор має право приймати рішення про співпрацю з тим чи іншим клієнтом на свій розсуд, не інформуючи про причини прийняття того чи іншого рішення.

З іншого боку, позичальник має право відмовитися від поліса відразу після того, як банк оголосив про свою згоду на видачу позики.

Після того, як позичальник повідомив про згоду страхуватися, взявши кредит, у громадян існує два варіанти подій :

- Залишити страховку, що гарантує покриття за вказаними в договорі ризиків;
- Заявити про відмову, якщо кредитування не передбачає обов'язковості страхового покриття, з подальшим поверненням коштів повністю або частково.

У деяких випадках, коли існує велика ймовірність погіршення стану клієнта, має сенс зберегти поліс без змін, так як компанія виплачує компенсацію при настанні страхового випадку. Однак, якщо причина оформлення викликана виключно наполегливістю банківських службовців, можна відмовитися від договору, користуючись правом, закріпленим федеральним законодавством.

Перед підписанням необхідно ознайомитися з умовами, при яких клієнт може скористатися взятої страховкою або повернути сплачені за неї кошти.

Незважаючи на те, що Ощадбанк працює з більш, ніж 30 страховиками, у першу чергу кредитор зацікавлений у просуванні послуг своєї дочірньої організації – Ощадбанк Страхування. Як правило, тарифи на послуги будуть приблизно однаковими, розрізняючись лише за видами страхування та імовірності ризиків. Наприклад, якщо клієнт займається небезпечними для життя видами діяльності, страхування життя буде здійснюватись за підвищеною ставкою.

У більшості випадків витрати на послуги складуть 0,3–4,0% від величини позикового боргу за 1 рік дії договору. Якщо страхування оформляється при

позиках на 5 років, необхідність в продовженні зберігається протягом усього цього строку.

Законодавство не встановлює, яким буде повернення грошей по компенсації, так як кожен договір страхування розглядається індивідуально, а ціна розраховується на підставі багатьох показників. Тим не менш діє певне правило, згідно з яким частка повернутої клієнту вартості розраховується, виходячи з того, наскільки швидко клієнт заявляє про відмову і як довго він користувався послуг компанії.

Припустити суму повернення страховки по кредиту в АТ «Ощадбанк» можна, орієнтуючись на середню величину витрат клієнта:

- страхування життя — 0,3–4,0% вартості кредиту;
- при нещасному випадку – до 1,0%;
- заставне забезпечення – 0,7%;
- від захворювання в області онкології – 0,1–1,7%.

В АТ«Ощадбанк» по страхуванню діють наступні ставки, виходячи з включених у договір ризиків:

- комплексне забезпечення на випадок втрати доходу, хвороби, смерті позичальника – 2,99%;
- особисте страхування – 1,99%;
- визначення конкретних ризиків на розсуд клієнта – 2,5%.

Чим більше сума позики, тим вище витрати на поліс. Простий підрахунок дає змогу визначити, що при кредитній лінії в 250 000 грн. при самостійному виборі ризиків позичальникові доведеться щорічно витратити 10 000 грн. Маючи на увазі істотні витрати є актуальним питання, як повернути страховку за кредитом АТ «Ощадбанк», коли в страховці більше немає необхідності і клієнт має намір повернути витрачені кошти [83].

В залежності від того, на якому терміні звертаються за розірванням, розмір отриманих назад коштів буде відрізнятися:

- Протягом п'ятиденного терміну після оформлення договору можливо отримати всю сплачену вартість;

- Протягом двотижневого терміну після підписання договору повертають повну суму;
- Якщо строк не перевищує 14 днів, гроші повернуть лише в тому випадку, якщо клієнт встиг їх оплатити без наявності чинного договору, тобто шанси на повернення після закінчення 14 днів мінімальні;
- При закритті кредитної лінії, включаючи дострокову виплату, повертають з урахуванням розрахунку страхового періоду, що залишився невикористаним.

3.3. Концепція уніфікації діагностики фізичних осіб-позичальників банку

В умовах стандартизації банківської діяльності все актуальнішим постає питання кредитного обслуговування фізичних осіб. Процес надання кредиту має включати пошук індивідуального підходу до кожного клієнта. У такому разі сутність кредиту розширюється і має включати не лише надання коштів у тимчасове користування, а й комплексні заходи щодо організації процесу кредитування, оцінки кредитоспроможності та подальшої роботи з оцінки фінансового стану клієнта. Існує система оцінки кредитоспроможності банками, що на основі кредитної історії оцінює ймовірність дефолту потенційного позичальника, виходячи з його соціально-демографічних характеристик – кредитний скоринг.

В основі скорингу лежить математична модель, яка зіставляє параметри потенційного позичальника з рівнем кредитного ризику, визначеного за кредитними історіями попередніх клієнтів. Самі моделі, що застосовуються в системах скорингу, досить різноманітні. Це можуть бути:

- лінійна регресія;
- логічна регресія;
- лінійне програмування;
- дерево класифікацій;

- нейронні мережі;
- генетичний алгоритм;
- метод найближчих сусідів;
- байєсовський підхід;
- дискримінантний аналіз;
- логіко-ймовірний підхід та ін.

Кожна модель передбачає застосування свого набору факторів, що характеризують ризик банку, пов'язаний із кредитуванням позичальника, але підсумком усіх їх є розрахунок певного обмежувального значення, на основі якого всіх позичальників розподіляють на «поганих» і «хороших».

Основним недоліком застосування скоринг-методики оцінки фінансового стану позичальника є складна процедура оновлення методики, що призводить до застарілості даних, і неможливість пошуку індивідуального підходу до кожного позичальника [26].

У свою чергу, застосування експертних методик передбачає наявність високої кваліфікації кредитних менеджерів, що дає банку можливість найбільш точно оцінити кредитоспроможність конкретного позичальника і ризиків конкретної кредитної угоди. Але сама процедура аналізу кредитоспроможності є досить тривалою і в ній значне місце посідає суб'єктивний фактор.

Методи, що ґрунтуються на використанні експертних оцінок, діляться на дві групи: індивідуальні (персональні), експертні оцінки та групові (колективні) експертні оцінки.

Методи індивідуальних експертних оцінок, у свою чергу, поділяються: на аналітичні експертні оцінки, інтерв'ю, парні порівняння та інші.

Методи колективної експертної оцінки включають метод комісії, метод Дельфі, Паттерн та інші.

Поділ на методи індивідуальних і колективних експертних оцінок проводять залежно від того, розробляється прогноз на основі висновків одного експерта чи групи експертів.

Відповідно до Положення НБУ «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» з метою оцінки ризику за кредитом банк повинен здійснювати оцінку фінансового стану фізичної особи на підставі кількісних та якісних показників, а також визначати стан обслуговування боргу (виходячи з кількості календарних днів прострочення кредиту).

До кількісних показників включається сукупний чистий дохід (сукупні доходи, зменшені на сукупні витрати зобов'язання, крім зобов'язань перед банком, що здійснює оцінку фінансового стану боржника фізичної особи з метою формування резерву), накопичення на рахунках у банку, коефіцієнти, що характеризують поточну платоспроможність боржника. До якісних показників варто віднести загальний матеріальний стан клієнта, соціальну стабільність, вік клієнта.

Представлені ознаки для характеристики є базовими, тобто це мінімальні вимоги, які ставить Національний банк України щодо оцінки кредитоспроможності позичальника. Для більш детальної характеристики кожен банк обирає свій власний набір ознак на основі кредитної історії клієнтів. Варто відзначити, що питома вага кількісних показників у загальній оцінці фінансового стану позичальника має бути не менше ніж 70%.

Пошук нових підходів до оцінки кредитоспроможності фізичних осіб здатний підвищити їхню об'єктивність зі збереженням індивідуального підходу до позичальників. Процедура кредитного андерайтингу дасть можливість усунути недоліки процедури скорингу і знайти підхід до кожного клієнта.

Кредитний андерайтинг – це багаторівнева процедура оцінки банком імовірності повернення або неповернення суми, яку запросив клієнт [50]. Крім того, це інструмент подолання конфлікту інтересів підрозділів (органів) банку, задіяних у розгляді й ухваленні рішень за кредитною заявкою позичальника.

Така служба досить активно функціонує при іпотечному кредитуванні або при видачі значних сум, де виникає потреба експертного судження андерайтера.

Процес кредитного андерайтингу включає декілька етапів. На першому етапі відбувається аналіз представлених позичальником документів, перевірка їх достовірності.

Другий етап полягає в оцінці наявних і майбутніх доходів клієнта, тобто відбувається аналіз фінансової самостійності позичальника на наступні 15–20 років. Варто зауважити, що сама по собі нерухомість для банку має другорядне значення, оскільки банк – фінансова установа і не займається ріелтєрською діяльністю.

На наступному етапі відбувається перевірка професійних ознак клієнта, а саме наявність стажу роботи. Для банку досить важливим є порука роботодавця, яка полягає в підписання п'ятирічного контракту, письмове підтвердження роботодавця про перспективність працівника і ріст доходів.

На останньому етапі відбувається підготовка висновків про доцільність кредитування і розрахунок максимально можливої позики.

Якщо аналізувати досвід інших банків, то досить розповсюдженим є аутсорсинг при оцінці кредитоспроможності клієнта. Процес кредитного андерайтингу проводиться не самим банком, а спеціалізованими компаніями.

У різних країнах процес кредитного андерайтингу має свої особливості. Так, наприклад, у США основним критерієм при ухваленні рішення про можливість кредитування є наявність позитивної кредитної історії, а вже потім аналізуються доходи позичальника. У Європі висновок андерайтера напряму залежить від результату кредитного скорингу.

На відміну від звичайної оцінки кредитоспроможності позичальника, що полягає, практично, в автоматичному розрахунку можливості особи розрахуватися за позиною, основним завдання андерайтингу є визначення факторів, які можуть вплинути на фінансовий стан клієнта як на момент ухвалення рішення, так і протягом строку погашення кредиту.

На сьогодні процес оцінки кредитоспроможності повинен ґрунтуватися на функціонуванні підрозділів кредитного аналізу банку. Однак служба андерайтингу – це новий (удосконалений) рівень організації кредитного процесу, особливо при кредитуванні фізичних осіб.

Андерайтинг передбачає чітке виділення функцій кредитного менеджменту (робота спеціаліста фронтофісу з клієнтом) та андерайтингу (оцінка ризику і ймовірності дефолту позичальника).

Звичайно, упровадження механізму андерайтингу кредитів не допоможе зменшити вже наявний обсяг проблемної заборгованості банків, але, напевне, дає можливість звести кредитні ризики банку до мінімуму в майбутньому. Це може бути досягнуто за рахунок:

- по-перше, усебічного охоплення факторів (соціальних, демографічних, фінансових), що характеризують позичальника;
- по-друге, професіоналізму андерайтерів, які спеціалізуються на оцінці кредитоспроможності цільових груп позичальників;
- по-третє, зниження морального ризику, оскільки андерайтер безпосередньо не спілкується з клієнтом.

Як результат упровадження практики андерайтингового управління кредитним ризиком у роздрібному банківському бізнесі банку, наприклад, може бути створено перелік небажаних професій, так звані «стопсписки». Клієнтам, професії яких потрапили в такий список, відмовляють у наданні позики, навіть якщо рівень доходу позичальника відповідає умовам договору. Але цих дій, звичайно, недостатньо.

Удосконалення оцінки кредитоспроможності може бути досягнуто за рахунок:

- усебічного охоплення факторів (соціальних, демографічних, фінансових), що характеризують позичальника;
- професіоналізму андерайтерів, які спеціалізуються на оцінці кредитоспроможності цільових груп позичальників;

- зниження морального ризику, оскільки андерайтер безпосередньо не спілкується з клієнтом.

Процедури андерайтингу забезпечують стандартизацію бізнес-процесів кредитування фізичних осіб, уніфікацію вимог до них, постійне вдосконалення методик оцінки кредитоспроможності та продуктового ряду кредитних послуг банку.

Загалом, процедура андерайтингу має включати: аналіз кредитної заявки, оцінку кредитоспроможності, цільового призначення кредиту і можливості кредитування потенційного позичальника; оцінку забезпечення; підготовку висновків про доцільність кредитування; розрахунок максимальної суми позики. У висновках має бути врахована думка андерайтера про доцільність надання кредиту потенційному позичальникові та його готовність узяти на себе відповідальність за своє рішення (рис.3.2).

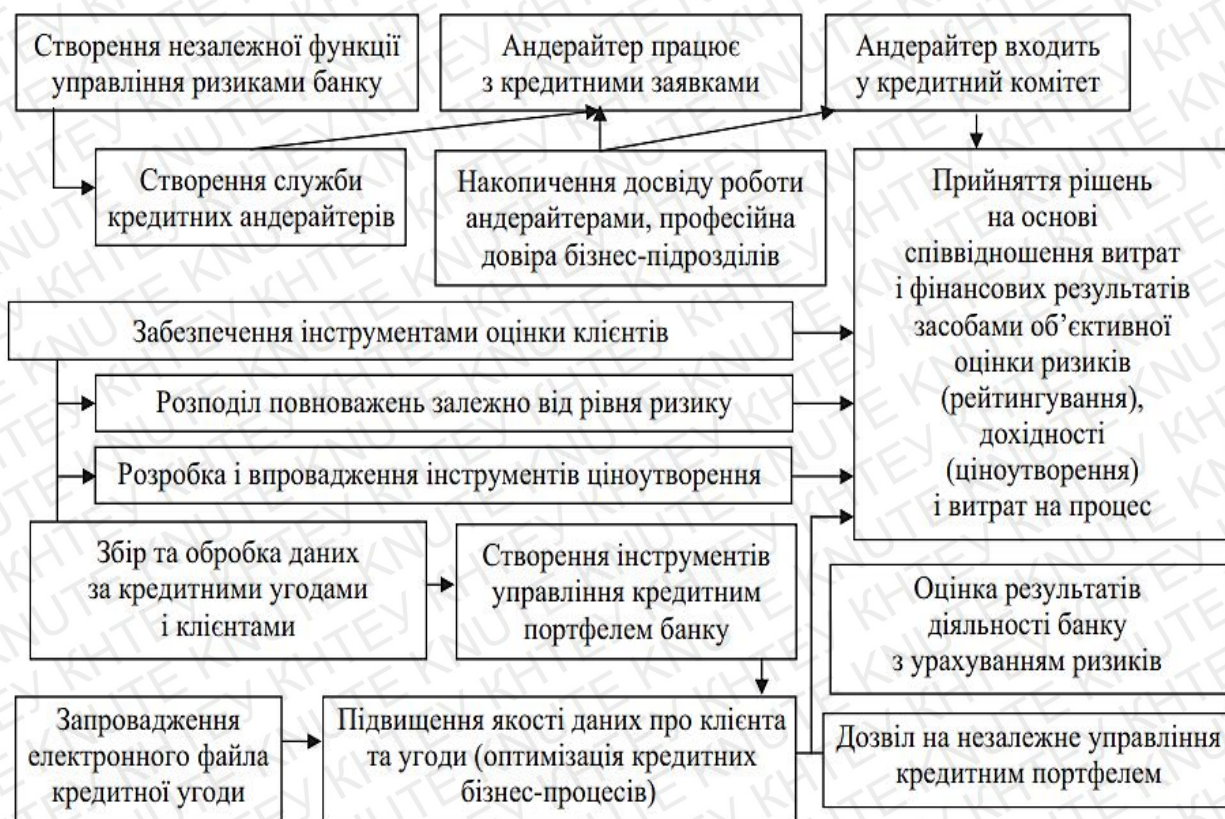

Рис. 3.2. Місце андерайтингу в організації процесу банківського кредитування*

*Примітка: складено автором за джерелом [62, 74]

Отже, процедури андеррайтингу забезпечують стандартизацію бізнес-процесів кредитування приватних клієнтів, уніфікацію вимог до них, постійне удосконалення методик оцінки кредитоспроможності та продуктового ряду кредитних послуг банку.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На сучасному етапі функціонування банківської системи і становлення ринкових відносин у країні одним з основних питань залишається розвиток банківського кредитування. Особливо актуальним стає вплив світової економічної кризи на діяльність українських банків, які у складних фінансових умовах зазнають гострої конкуренції як від іноземних, так і з боку вітчизняних фінансово-кредитних установ.

Процес становлення банківського кредитного обслуговування населення пройшло тривалий час свого розвитку, перетворившись із простої видачі кредиту на комплексний процес, що включає певну кількість етапів. Із розвитком ринкових процесів в економіці кредитування стало невід'ємною частиною функціонування суспільства.

Зміна економічної ситуації змушує банки України швидко пристосуватись, адаптуючи власні методи кредитування, у тому числі методи кредитного обслуговування фізичних осіб. Кредитування населення залишається для банку одним з основних видів прибутку. Завдяки кредитуванню фізичних осіб забезпечується задоволення соціальних потреб за рахунок формування платоспроможного попиту, який, у свою чергу, прискорює процес реалізації продукції, забезпечує отримання прибутку підприємствами і надходження доходів до Державного бюджету.

Основною причиною кредитування фізичних осіб залишається поліпшення фінансового стану населення з метою придбання товарів та послуг. Кредитні кошти стають ресурсом, за допомогою якого населення задовольняє свої базові потреби за економічного спаду і направляє залучені кошти на інвестиційні потреби та купівлю предметів розкоші за стабільного економічного зростання.

Для банку розвиток кредитування фізичних осіб залишається одним з основних напрямів ведення банківського бізнесу.

До основних нормативних документів, на яких базується банківська кредитна діяльність відносяться: Закон «Про банки і банківську діяльність», «Положення про порядок ліцензування банків в Україні» затверджене Постановою Правління Національного банку України, інструкції Національного банку України та інші нормативні акти.

Але аналіз освітленості питання кредитування та діагностика фізичних осіб при наданні їм кредиту свідчить про відсутність систематизованої інформації в літературних та періодичних виданнях, ця проблематика розглядається лише в загальному контексті кредитування.

Слід відзначити, що такий підхід є не зовсім коректним, оскільки кредитування в цілому має свої особливості.

У випускній кваліфікаційній роботі було розглянуто методичні засади діагностики фізичних осіб-позичальників банку.

За результатами досліджень, проведених в роботі, можна зробити наступні висновки.

- 1) На основі аналізу викладених вище різних точок зору розглянуто сутність та теоретичні основи оцінки кредитоспроможності фізичних осіб-позичальників банку;
- 2) Розглянуто та проаналізовано показники кредитної діяльності та умови надання кредитів фізичним особам банком АТ «Ощадбанк»;
- 3) Розроблено рекомендації щодо методів удосконалення оцінки кредитоспроможності фізичних осіб-позичальників банку.

З метою удосконалення процесу надання кредиту фізичним особам АТ «Ощадбанк» були розроблені наступні пропозиції:

- ✓ вдале розподілення обов'язків між різними рівнями банківської структури і відділами;
- ✓ варто забезпечити надходження повної та достовірної інформації щодо нормативного забезпечення, стану ринку кредитування і змін економічного стану країни.

- ✓ вдала розробка організаційно-методичних заходів організації процесу кредитного обслуговування дасть можливість для банку реально оцінювати можливі втрати і зменшить вплив кредитного ризику.

Отже, організація банківського кредитного обслуговування та оцінка кредитоспроможності позичальника-фізичної особи— це складний процес, що включає налагодження індивідуального контакту з клієнтом, пошук продукту, який відповідає конкретному позичальникові, аналіз можливості надання позики та подальший моніторинг фінансового стану позичальника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алієва В.Н., Суб'єкти кредитних правовідносин: характеристика змісту та правовий статус / В.Н. Алієва, С.В. Форостяна // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2014. - №24. – С. 117-120
2. Аналіз банківської діяльності : [підручник] / [А.М. Герасимович, М.Д. Алексеєнко, І.М. Парасій-Вергуненко та ін.] ; за ред. А.М. Герасимовича. - К. : КНЕУ, 2004. - 599 с.
3. Андрушків Т. Проблеми оцінки кредитоспроможності позичальників банками України в період розвитку економічної кризи / Т. Андрушків, Н. Андрушків // Наука молода, 2008. - №10. – С. 91-95.
4. Асоціація Українських банків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=11715&menu=104&Itemid=112
5. Банківська безпека : [навч. посіб.] / О.Д. Вовчак, Ю.О. Самура, В.А. Сидоренко, В.А. Вареник. - К. : Знання, 2013. - 237 с.
6. Банківська система [Електронний ресурс] / Офіційний портал finance.ua. Режим доступу : <http://organizations.finance.ua/ua/~ua/banks>.
7. Банківська система України [Електронний ресурс] / Національне рейтингове агентство «Рюрік». - Режим доступу : <http://rurik.com.ua/our-research/branch-reviews/1187>
8. Банківські операції: [підручник] / [А.М. Мороз, М.І. Савлук, М.Ф. Пуховкіна та ін.] ; за ред. А.М. Мороза. - 3-тє вид. - К. : КНЕУ, 2008. - 608 с.
9. Банківські операції: підручник / За ред. : В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської. — К. : Знання. 2006. — 727 с.
10. Банківські та кредитні відносини. Законодавство, судова практика : практичний посібник / упоряд. Л. С. Григоренко. - К. : Центр учбової літератури. - 2014. - 408 с.
11. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. – 2-е издание, переработанное и дополненное - К.: Ника-центр, Эльга, 2004. – 656 с.

12. Блейчик І.М. Особливості фінансового управління майном в умовах кризи // Вісник Тернопільської академії управління, 2014. - №2. – С. 54-59.
13. Бригінська Л.Г. Проблеми формування ресурсної бази банків України / Л.Г. Бригінська // Економічні науки. Сер. : Облік і фінанси. - 2013. - Вип. 10(1). - С. 29-30.
14. Брітченко І.Г. Особливості використання скорингових систем у банківському кредитуванні фізичних осіб / Г Брітченко, О.М. Момот // Наукова періодика України. - 2011. - № 17. - С. 18-23.
15. Бугель Ю. Основні шляхи вдосконалення сучасних методів оцінки кредитоспроможності позичальника / Ю. Бугель // Банківська справа, 2007. - №4. – С. 54-59.
16. Бухтіарова А. Г. Аналіз залежності обсягу фінансових ресурсів від основних індикаторів соціально-економічного розвитку України / А. Г. Бухтіарова // Сучасні економічні системи: стан та перспективи : матеріали VI Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції, 14–15 травня 2015 р. - Хмельницький: ХКТЕІ, 2015. - С. 159-160.
17. Бучко І. Є. Скоринг як метод зниження кредитного ризику банку [Електронний ресурс] /І. Є. Бучко // Вісник університету банківської справи Національного банку України. - 2013. - №2 (17). - С. 178-182. - Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/
18. Бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Національного банку України. - Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=58127. - Назва з екрана.
19. Васишишен Ю. В. Аналіз сучасного стану кредитно-інвестиційної діяльності комерційних банків України / Ю. Васишишен // Журнал «Ринок цінних паперів». - № 9-10. - 2013. - С. 77-80.
20. Васькович І. М. Політика фінансових послуг комерційного банку // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Фінансова політика приватизованих банківських установ і механізми її реалізації (Збірник

- наукових праць) / НАН України. Інститут регіональних досліджень; Редкол.: Відп. ред. акад. НАН України М. І. Долішній. – Львів, 2013. – Вип. XLII. – С. 195–199.
21. Васюренко В.Ю. Інструментарій аналізу в системі кредитного ризик-менеджменту : [монографія] / В. Васюренко, В.Ю. Подчесова. - К. : УБС НБУ, 2010. - 191 с.
  22. Внукова Н. М. Управління кредитним ризиком у споживчому кредитуванні [Електронний ресурс] / Н. М. Внукова, М. О. Васильєва. - Режим доступу: www.fkd.o.ua/article/download/29658/26539.
  23. Внукова Н.М., та ін. Мінімізація ризику кредитування фізичних осіб / Н.М. Внукова, Ю.О. Шевченко, М.Ю. Кулешова // Financial and credit activity: problems of theory and practice, 2011. - №2. – С. 36-41
  24. Вовк В. Я. Кредитування і контроль: Навч. посіб. [Електронний ресурс] / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко -К.: Знання, 2008. - 463 с. - Режим доступу: http://pidruchniki.com/1866040652679/bankivska_sprava/.
  25. Вовчак О.Д. Банківська діяльність в Україні: монографія / О.Д. Вовчак. – Львів: Вид-во ЛКА, 2012. – 541 с.
  26. Войтенко О. М. Теоретичні аспекти сутності ринку фінансових послуг / О. М. Войтенко // Бізнес Інформ. - 2014. - № 8. - С. 233-236. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2014_8_43
  27. Волик Н. Г. Скоринг як експертний метод оцінювання кредитного ризику комерційного банку при споживчому кредитуванні [Електронний ресурс] / Н. Г. Волкова // Вісник Запорізького національного університету . - 2008. - № 1 (3). - С. 40-44. - Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/econom_2008_1/2008-26-06/volik.pdf.
  28. Воробйов В.П. Щодо особливостей кредитування населення комерційними банками / В.П. Воробйов // Електронний журнал «Економіка», 2015. - №1 - [електронний ресурс] – режим доступу: http://www.rusnauka.com/18_ENXII_2015/Economics/1_195527.doc.htm

29. Герасимович А. М. Проблеми аналітичної оцінки банківських методик визначення кредитоспроможності позичальника-фізичної особи [Електронний ресурс] / А. М. Герасимович // Вісник ЖДТУ. - 2012. - № 3 (61). - С. 313-315. - Режим доступу: www.vsn.ztu.edu.ua/article/viewFile/44517/40782.
30. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-ІУ, (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної ради України. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. - Назва з екрана.
31. Грошово-кредитна та фінансова статистика [Електронний ресурс] – режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415
32. Дані Державної служби статистики України: діяльність підприємств [Електронний ресурс] – режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
33. Дробязко А. Банківська система України : нова парадигма сучасного розвитку/ А. Дробязко, В. Лісовенко, В. Федосов // Ринок цінних паперів. Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, 2013. - №11/12. - С. 11-31.
34. Єпіфанов А.О. Операції комерційних банків: навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало.– Суми: Університетська книга», 2014. –523 с.
35. Жмурко Н.В., та ін. Оцінка ресурсного потенціалу комерційних банків України в умовах фінансової кризи / Н.В. Жмурко, З.С.Милян // Науковий вісник Херсонського державного університету, 2015. - №3. – С. 115-119
36. Жукова О.А., та ін. Оцінювання кредитоспроможності позичальника / О.А. Жукова, І.П. Грек // Регіональна бізнес-економіка та управління, 2013. - №3. – С. 65-71.
37. Затхей А. Р. Механізми формування і реалізації фінансової політики банківських установ // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Фінансова політика приватизованих банківських установ і механізми її реалізації (Збірник наукових праць) / НАН України. Інститут

- регіональних досліджень. Редкол.: Відп. ред. акад. НАН України М. І. Долішній. – Львів, 2013. – Вип. XLII. – С. 118-127.
38. Кириченко О. Діяльність українських інвестиційних банків / О. Кириченко // Банківська справа. - 2009. - № 2. - С. 57-65.
  39. Кізима, Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та доміанти розвитку / Т. О. Кізима; [вст. слово С. І. Юрія]. - К.: Знання, 2010. - 431 с.
  40. Коваленко Ю. М. Інформаційна асиметрія та моральний ризик у фінансовій діяльності: проблеми та способи подолання / Ю. М. Коваленко // ScienceRise. - 2015. - № 3. - С. 20-25.
  41. Коваленко Ю.М. Інституціоналізація фінансового сектору економіки: [монографія] / Юлія Михайлівна Коваленко; Національний університет ДПС України. - Ірпінь, 2013. - 608 с.
  42. Колодізев О. М., Власенко Н. М. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України: сучасний стан і перспективи розвитку / О. Колодізев, Н. Власенко // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.business-inform.net
  43. Кредитний скоринг від А до Я (частина 1) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.ua.prostobankir.com.ua/individualniy_biznes/statti/kreditn.
  44. Кришталь Г. О. Оцінка фінансового стану позичальника - фізичної особи в комерційному банку [Електронний ресурс] / Г. О. Кришталь. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fkd_2014_1_19.pdf.
  45. Крупнов Ю.С. О природе банковского потребительского кредита / Ю.С. Крупнов // Бизнес и банки. - 2002. - № 8. - С. 1-3.
  46. Міщенко, В. І. Банківські операції: підручник / В. М. Міщенко, Н. Г. Слов'янська. - К.: Знання, 2006. - 727 с.
  47. Мних Є.В. Збалансована система інформаційно-аналітичного забезпечення менеджменту / Є. В. Мних, М.Д. Білик // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. Політехніка». - 2012. - № 722. - С. 155-158.

48. Москаленко, В.В.СППР по формуванню кредитного портфеля комерційного банку/ Москаленко, В.В., Замоздра, А.А.// Системні дослідження та інформаційні технології, № 4, 2006. – С. 52-56
49. Невмержицький Є.В. Історія та сучасний стан розвитку кредитних бюро / Є.В. Невмержицький // Вісник НБУ. - 2009. - № 8. - С. 32-35.
50. Офіційна інформація банку АТ «УкрСиббанк»: <https://ukrsibbank.com.ua>
51. Охрименко І.Б. Вдосконалення оцінки кредитоспроможності фізичних осіб в банках шляхом застосування диференційованого підходу до позичальників / І.Б. Охрименко // Економіка і суспільство, 2016. - №5. – С. 383-390
52. Павлова С.І. та ін. Кредитоспроможність як основний критерій формування кредитних відносин між кредитором і позичальником / І. В.Федоренко, С.І.Павлова // Вісник ЖДТУ, 2015. - №3. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/787/1/298.pdf>
53. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку. Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2004. — 468 с.
54. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
55. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи: Закон України від 04.07.2014 № 1586-VII [електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1586-18>
56. Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями: Постанова, Положення НБУ від 30.06.2016 № 351 [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16/paran18#n18>
57. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 №679-XIV [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/679-14/>

58. Про споживче кредитування: Закон України від 15.11.2016 № 1734-VIII [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19>.
59. Савчук О.В., та ін. Діагностика платоспроможності фізичних осіб на базі нечіткої логіки / О.В. Савчук, Ю. А. Коцюк // Науковий блог «Острозька академія», 2018. - №2. – [Електронний ресурс] – режим доступу: <https://naub.ua.edu.ua/2018>
60. Семенов А. Ю. Моделі фінансових систем у розвинутих країнах: переваги і недоліки / А. Ю. Семенов // Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки. - 2010. - Т. 1. - № 4. - С. 129-133.
61. Сидоренко В. А. Кредитна політика як чинник підвищення конкурентних переваг національної економіки // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція (збірник наукових праць) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; Редкол.: Відп. ред. Є. І. Бойко. – Львів, 2009. – Вип. 2 (76). – С. 45–53.
62. Смолева Т.М. Сучасні методи оцінки кредитоспроможності позичальників банками України / Т.М. Смолева // Фінанси, облік, банки, 2014. - №1. – С.241-245
63. Сопіна Ю.М. Фактори виникнення та способи мінімізації ризику кредитування фізичних осіб банку / Ю.М. Сопіна, К.В. Ананьєва, К.О. Яновська // Молодий вчений, 2016. - №7. – С. 127-129
64. Статистика макроекономічних індикаторів та показників розвитку банківської системи: офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.
65. Стечишин, Т. Б. Сучасні банківські методики визначення кредитоспроможності позичальника - фізичної особи [Текст] / Т.Б. Стечишин // Наука молода : зб. наук. праць молодих вчених ТНЕУ. - 2015. - № 23. - С. 82-93.

66. Терещенко О.О. Оцінка кредитних ризиків: відповідність новацій НБУ міжнародній практиці / О.О. Терещенко, М.Д. Білик // Вісник НБУ. - 2012. - №9. - С.4 -8.
67. Торяник Ж.І. Нові тенденції банківського маркетингу: вітчизняний і зарубіжний досвід / Ж.І. Торяник // Вісник Університету банківської справи Національного Банку України, 2013. - № 1 (16). – С. 220-225
68. Український банківський портал [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://banker.ua/publicrating/> — Заголовок з екрана.
69. Управління банківськими ризиками : [навч. посіб.] / [Л.О. Примостка, П.М. Чуб, Г.Т. Карчева та ін.] ; за ред. Л.О. Примостки. - К. : КНЕУ, 2007. - 600 с.
70. Фінанси: підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. — 2-ге вид. переробл. і доповн. — К.: Знання, 2012. — 687 с.
71. Хайлук С.О. Оцінка ефективності діяльності банків / С.О. Хайлук [Електронний ресурс] – доступно з: fkd.org.ua/article/download/29510/26466
72. Христенко М. Вартісно-орієнтоване управління банком: зарубіжний досвід [Електронний ресурс] / М. Христенко // Вісник Національного банку України. - 2012. - № 11. - С. 59-65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnbu_2012_11_22
73. Цирельникова О. Розробка моделей оцінки кредитоспроможності фізичних осіб / О. Цирельникова // Науковий блог «Острозька академія», 2015. - №1. – [електронний ресурс] – режим доступу: <https://naub.oa.edu.ua/2015>
74. Цугунян А. М. Оцінка кредитоспроможності позичальника та шляхи її вдосконалення [Електронний ресурс] / А. М. Цугунян // Фінанси, банки, інвестиції - 2014 - №1. - С. 57-62. –Режим доступу: www.fbi.crimea.edu/arhiv/2014/nv_1-2014/010tcugun.pdf.
75. Чавага І.І. Стратегічні орієнтири розвитку вітчизняного ринку банківських послуг / І.І, Чавага // Наука молода, 2016. - № 24. – С. 122-128
76. Чайковський Я. Напрямки вдосконалення методики аналізу кредитоспроможності боржника / Я. Чайковський // Українська наука: минуле сучасне, майбутнє, 2014. - №19. – С. 176-188

77. Челомбітько Т. В. Управління регіональною мережею банків [Електронний ресурс] / Т. В. Челомбітько // Бізнес Інформ. - 2012. - № 3. - С. 202-206. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2012_3_56
78. Череп А.В. Банківські операції: навч. посібн. / А.В. Череп, О.Ф. Андросова. – К. : Вид-во «Кондор», 2012. – 410 с.
79. Чмутова І. М. Системні технології фінансового управління банком [Електронний ресурс] / І. М. Чмутова // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2014. - № 5(1). - С. 131-137. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_5\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2014_5(1)_27)
80. Чмутова І. М. Технологічний підхід у фінансовому менеджменті банку: методологія реалізації на стадіях життєвого циклу : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Чмутова Ірина Миколаївна ; Укр. акад. банк. справи. - Суми, 2016. - 39 с.
81. Шелюк А. А. Науково-методичні засади формування системи менеджменту банку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / А. А. Шелюк; Сум. держ. ун-т. - Суми, 2016. - 23 с.
82. Шовгун Н.В. Аналіз кредитоспроможності позичальника за допомогою методів з нечіткою логікою / Н.В. Шовгун // Вісник НТУУ «КПІ». Інформатика, управління та обчислювальна техніка: Зб.: наук. пр. – К.: Век+, - 2012. - №55. – С.169-173.
83. Шовгун Н.В. Підвищення ефективності роботи нечітких нейронних мереж в задачі оцінки кредитоспроможності позичальника/ Н.В. Шовгун// Вісник НТУУ «КПІ». Інформатика, управління та обчислювальна техніка: Зб. наук. пр. – К.: Век+, – 2013. – № 58. – с.89-95
84. Яковенко С.Н. Фінансові інновації в діяльності комерційних банків: теоретико-економічні аспекти / С.Н. Яковенко, А.А. Тимченко // Сучасні проблеми науки та освіти. - 2013. - № 2 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.scienceeducation.ru/pdf/2013/2/53.pdf>.

85. Як повернути гроші за страховку за кредитом Ощадбанку? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://universalltd.kh.ua/yak-povernuti-groshi-za-strahovku-za-kreditom-oshhadbanku/>
86. Яценко О.В. Інформаційні системи як забезпечення системи управління взаємовідносинами з клієнтами // Глобальні та національні проблеми економіки, 2015. – № 7. – С. 776-779. – Режим доступу до журналу: <http://globalnational.in.ua/issue-7-2015>
87. Яценко О.В. Формування умов для розвитку банківської системи України // Економічна політика в контексті міжнародного співробітництва: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 серпня 2014 р. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – С. 21-23.
88. Considering the Organizational Life Cycle.//Boundless Management. Boundless, 08 Dec. 2014. Retrieved 19. - Feb. 2015 [Електронний ресурс]. - Доступно з: <https://www.boundless.com/management/textbooks/boundless-management-textbook/organizational-structure-2/factors-to-consider-in-organizational-design-26/considering-the-organizational-life-cycle-155-10554/>
89. Markgraf B. The Organizational Structure of a Multinational Company/ Bert Markgraf [Електронний ресурс]. –Доступно з: <http://smallbusiness.chron.com/organizational-structure-multinational-company-61542.html>
90. The view from the top, and bottom //The Economist [Електронний ресурс] . - Доступно з: <http://www.economist.com/node/21530171>
91. Gisella Facchinetti A fuzzy way to evaluate the qualitative attributes in bank lending creditworthiness/ Gisella Facchinetti, Giovanni Mastroleo // Information Processing and Security Systems, Springer Science 2005, pp 269- 282
92. Rashmi Malhotra Differentiating between good credits and bad credits using neuro-fuzzy systems/ Rashmi Malhotra, D.K. Malhotra // European Journal of Operational Research, Volume 136, Issue 1, 2002, pp 190–211.

Витяг з фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк» за 2017 р.

ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ПРИБУТКИ І ЗБИТКИ ТА ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2017 РОКУ
(у тисячах гривень,
за винятком прибутку на акцію, зазначеного в гривнях)

	Примітки	За рік, що закінчився 31 грудня 2017 року	За рік, що закінчився 31 грудня 2016 року
Процентні доходи	5, 30	19 740 677	19 488 683
Процентні витрати	5, 30	(14 228 173)	(13 608 785)
ЧИСТИЙ ПРОЦЕНТНИЙ ДОХІД ДО ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВУ НА ПОКРИТТЯ ЗБИТКІВ ВІД ЗНЕЦІНЕННЯ АКТИВІВ, ЗА ЯКИМИ НАРАХОВУЮТЬСЯ ПРОЦЕНТИ		5 512 504	5 879 898
Формування резерву на покриття збитків від знецінення активів, за якими нараховуються проценти	6, 30	(1 934 665)	(3 202 752)
ЧИСТИЙ ПРОЦЕНТНИЙ ДОХІД		3 577 839	2 677 146
Комісійні доходи	7, 30	4 001 099	2 912 483
Комісійні витрати	7, 30	(1 305 079)	(787 641)
Чистий збиток від операцій з іноземною валютою	8	(451 777)	(3 601 732)
Чистий прибуток від реалізації інвестицій, наявних для продажу	30	13	3 245
Чистий прибуток від операцій з фінансовими інструментами, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибутки або збитки	10, 30	1 155 657	3 676 053
Розформування резерву на покриття збитків за іншими операціями	6	530 170	1 065 088
Чисті інші доходи	30	180 662	94 726
ЧИСТИЙ НЕПРОЦЕНТНИЙ ПРИБУТОК		4 110 745	3 362 202
ОПЕРАЦІЙНІ ВИТРАТИ	9, 30	(7 130 040)	(5 576 255)
ПРИБУТОК ДО ОПОДАТКУВАННЯ		558 544	463 093
(Витрати)/ відшкодування з податку на прибуток	11	(21)	992
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК ЗА РІК		558 523	464 085
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД:			
Статті, які в подальшому не будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків:			
Чиста зміна резерву переоцінки майна за вирахуванням ефекту відстроченого податку на прибуток		1 400	811 723
Статті, які в подальшому будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків:			
Чиста зміна справедливої вартості інвестицій, наявних для продажу		148 718	1 380 033
Рекласифікація переоцінки інвестицій, наявних для продажу, що були реалізовані протягом року		(13)	(3 245)
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД		150 105	2 188 511
ВСЬОГО СУКУПНОГО ДОХОДУ ЗА РІК		708 628	2 652 596

12

**ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН
СТАНOM НА 31 ГРУДНЯ 2017 РОКУ
(у тисячах гривень)**

	Примітки	31 грудня 2017 року	31 грудня 2016 року
АКТИВИ:			
Готівкові кошти та рахунки у Національному банку України	13	12 228 420	10 438 941
Кошти в банках	14, 30	17 028 838	31 150 549
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	15, 30	21 767 424	17 148 763
Кредити, надані клієнтам	16	74 502 538	65 946 584
Інвестиції, наявні для продажу	17, 30	72 901 636	65 009 361
Інвестиції, що відображаються за амортизованою вартістю	18, 30	25 202 757	12 640 713
Інвестиції в дочірні компанії та асоційовані компанії	19, 30	24 800	24 800
Основні засоби та нематеріальні активи	20	7 614 578	6 535 809
Передплата з податку на прибуток		294 694	271 521
Інші активи	21	2 276 811	1 440 173
ВСЬОГО АКТИВІВ		233 842 496	210 607 214
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:			
Кошти банків	22, 30	6 435 248	4 639 317
Рахунки клієнтів	23, 30	150 151 178	145 586 238
Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	24, 30	34 548 265	33 418 838
Інші запозичені кошти	25	7 299 686	7 039 869
Інші зобов'язання	26, 30	719 458	1 001 614
Субординований борг	27, 30	2 903 463	2 807 088
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	11	533 569	374 063
Всього зобов'язань		202 590 867	194 867 027
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
Акціонерний капітал	28	49 724 980	35 108 980
Резерв переоцінки будівель		1 822 086	1 820 998
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу		725 456	576 751
Непокритий збиток		(21 020 893)	(21 766 542)
Всього власного капіталу		31 251 629	15 740 187
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		233 842 496	210 607 214

Від імені Правління:

[Signature]

КРЕДИТИ, НАДАНІ КЛІЄНТАМ

Кредити, надані клієнтам, представлені таким чином:

	31 грудня 2017 року	31 грудня 2016 року
Кредити, надані юридичним особам	121 082 839	110 456 105
Кредити, надані фізичним особам	7 047 365	6 084 338
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	(53 627 666)	(50 593 859)
Всього кредитів, наданих клієнтам	74 502 538	65 946 584

Додаток А.3

	31 грудня 2017 року	31 грудня 2016 року
Аналіз за секторами економіки:		
Енергетика	33 628 310	29 298 763
Будівництво та нерухомість	27 592 916	26 826 015
Нафтогазова та хімічна промисловість	17 970 271	17 695 883
Виробництво і переробка харчових продуктів та напоїв	17 532 470	14 935 069
Торівля	9 471 934	8 086 188
Гірничодобувна та металургійна промисловість	8 059 180	8 003 053
Фізичні особи	7 047 365	6 084 338
Сільське господарство	3 332 316	2 998 847
Машинобудування	1 606 760	857 738
Виробництво промислових та товарів народного споживання	603 702	552 842
Будівництво та ремонт доріг	426 812	453 944
Транспорт	408 965	201 151
Послуги	247 225	267 116
Фінансові послуги	192 359	272 682
Видавнича діяльність	2 031	2 496
Медіа та зв'язок	1 093	590
Органи місцевого самоврядування	300	300
Інші	6 195	3 428
	128 130 204	116 540 443
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	(53 627 666)	(50 593 859)
Всього кредитів, наданих клієнтам	74 502 538	65 946 584
	31 грудня 2017 року	31 грудня 2016 року
Кредити з використанням платіжних карток	2 336 759	1 811 609
Споживчі кредити, забезпечені нерухомістю та гарантіями	1 664 159	1 666 753
Іпотечні кредити	1 562 286	1 489 492
Автокредити	621 189	477 147
Інші споживчі кредити	862 972	639 337
	7 047 365	6 084 338
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	(3 202 410)	(3 174 835)
Всього кредитів, наданих фізичним особам	3 844 955	2 909 503

Додаток Б

Витяг з фінансової звітності банку АТ «Ощадбанк» за 2017 р.

ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ПРИБУТКИ І ЗБИТКИ ТА ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД
ЗА РІК, ЩО ЗАКІНЧИВСЯ 31 ГРУДНЯ 2016 РОКУ
(у тисячах гривень,
за винятком прибутку на акцію, зазначеного в гривнях)

	Примітки	За рік, що закінчився 31 грудня 2016 року	За рік, що закінчився 31 грудня 2015 року
Процентні доходи	5, 30	19 488 683	18 390 444
Процентні витрати	5, 30	(13 608 785)	(12 499 913)
ЧИСТИЙ ПРОЦЕНТНИЙ ДОХІД ДО ФОРМУВАННЯ РЕЗЕРВУ НА ПОКРИТТЯ ЗБИТКІВ ВІД ЗНЕЦІНЕННЯ АКТИВІВ, ЗА ЯКИМИ НАРАХОВУЮТЬСЯ ПРОЦЕНТИ		5 879 898	5 890 531
Формування резерву на покриття збитків від знецінення активів, за якими нараховуються проценти	6, 30	(3 202 752)	(15 734 914)
ЧИСТИЙ ПРОЦЕНТНИЙ ДОХІД/(ЗБИТОК)		2 677 146	(9 844 383)
Комісійні доходи	7, 30	2 912 483	2 131 468
Комісійні витрати	7, 30	(787 641)	(497 312)
Чистий збиток від операцій з іноземною валютою	8	(3 601 732)	(4 867 632)
Чистий прибуток від реалізації інвестицій, наявних для продажу	30	3 245	382
Чистий прибуток від операцій з фінансовими інструментами, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибутки або збитки	10, 30	3 676 053	6 351 993
Розформування/(формування) резерву на покриття збитків за іншими операціями	6	1 065 068	(1 422 906)
Чисті інші доходи	30	94 726	121 121
ЧИСТИЙ НЕПРОЦЕНТНИЙ ПРИБУТОК/(ЗБИТОК)		3 362 202	1 817 114
ОПЕРАЦІЙНІ ВИТРАТИ	9, 30	(5 576 255)	(4 245 809)
ПРИБУТОК/(ЗБИТОК) ДО ОПОДАТКУВАННЯ		463 093	(12 273 078)
Відшкодування з податку на прибуток	11	992	-
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК/(ЗБИТОК) ЗА РІК		464 085	(12 273 078)
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД/(ЗБИТОК):			
Статті, які в подальшому не будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків: Чиста зміна резерву переоцінки майна за вирахуванням ефекту відстроченого податку на прибуток		811 723	(41 633)
Статті, які в подальшому будуть рекласифіковані у склад прибутків та збитків: Чиста зміна справедливої вартості інвестицій, наявних для продажу Рекласифікація переоцінки інвестицій, наявних для продажу, що були реалізовані протягом року		1 380 033	441 949
		(3 245)	(382)
ІНШИЙ СУКУПНИЙ ДОХІД		2 188 511	399 934
ВСЬОГО СУКУПНОГО ДОХОДУ/(ЗБИТКУ) ЗА РІК		2 652 596	(11 873 144)
ПРИБУТОК/(ЗБИТОК) НА АКЦІЮ			
Середньозважена кількість звичайних акцій для розрахунку базисного та розбавленого прибутку/(збитку) на акцію	12	29 722	25 777
Базисний та розбавлений прибуток/(збиток) на акцію (гривні)	12	15 614	(476 125)

Від імені Головління:

Додаток Б.2

**ОКРЕМИЙ ЗВІТ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН
СТАНOM НА 31 ГРУДНЯ 2016 РОКУ
(у тисячах гривень)**

	Примітки	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
АКТИВИ:			
Грошові кошти та рахунки у Національному банку України	13, 30	10 438 941	5 632 365
Кошти в банках	14, 30	31 150 549	17 775 189
Фінансові інструменти, що відображаються за справедливою вартістю з переоцінкою через прибуток або збиток	15, 30	17 148 763	10 095 933
Кредити, надані клієнтам	16, 30	65 946 584	65 462 189
Інвестиції, наявні для продажу	17, 30	65 009 361	47 441 862
Інвестиції, що відображаються за амортизованою вартістю	18, 30	12 640 713	7 195 975
Інвестиції в дочірні компанії	19, 30	24 800	24 800
Основні засоби та нематеріальні активи	20	6 535 809	3 945 327
Передплата з податку на прибуток	11	271 521	299 817
Відстрочені активи з податку на прибуток	11	-	80 672
Інші активи	21	1 440 173	1 178 882
ВСЬОГО АКТИВІВ		210 607 214	159 133 011
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ І ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:			
Кошти банків	22, 30	4 639 317	16 557 088
Рахунки клієнтів	23, 30	145 586 238	94 269 726
Кредити, що отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	24, 30	33 418 838	29 498 132
Інші залозичені кошти	25, 30	7 039 869	7 200 519
Інші зобов'язання	26, 30	1 001 614	1 731 009
Субординований борг	27, 30	2 807 088	2 536 133
Відстрочені зобов'язання з податку на прибуток	11	374 063	-
Всього зобов'язань		194 867 027	151 792 607
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ:			
Акціонерний капітал	28	35 108 980	30 153 460
Резерв переоцінки будівель		1 820 998	1 193 252
Резерв переоцінки інвестицій, наявних для продажу		576 751	(800 037)
Непокритий збиток		(21 766 542)	(23 206 271)
Всього власного капіталу		15 740 187	7 340 404
ВСЬОГО ЗОБОВ'ЯЗАНЬ І ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ		210 607 214	159 133 011

Від імені Правління:

Додаток Б.3

	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Кредити, надані юридичним особам	110 456 105	103 249 789
Кредити, надані фізичним особам	6 084 338	5 961 570
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	(50 593 859)	(43 749 170)
Всього кредитів, наданих клієнтам	65 946 584	65 462 189
	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Аналіз за секторами економіки:		
Енергетика	29 298 763	26 881 459
Будівництво та нерухомість	26 826 015	24 474 255
Нафтогазова та хімічна промисловість	17 695 883	17 904 192
Виробництво і переробка харчових продуктів та напоїв	14 935 069	14 065 554
Торівля	8 086 188	6 910 965
Гірничодобувна та металургійна промисловість	8 003 053	6 704 468
Фізичні особи	6 084 338	5 961 570
Сільське господарство	2 998 847	2 308 924
Машинобудування	857 738	855 977
Виробництво промислових та товарів народного споживання	552 842	687 086
Будівництво та ремонт доріг	453 944	1 137 536
Фінансові послуги	272 682	287 485
Послуги	267 116	256 392
Транспорт	201 151	604 786
Видавнича діяльність	2 496	2 066
Медіа та зв'язок	590	163 753
Органи місцевого самоврядування	300	1 741
Інші	3 428	3 150
	116 540 443	109 211 359
	31 грудня 2016 року	31 грудня 2015 року
Споживчі кредити, забезпечені нерухомістю та гарантіями	1 666 753	1 747 728
Іпотечні кредити	1 489 492	1 524 262
Кредити з використанням платіжних карток	1 811 609	1 392 425
Автокредити	477 147	472 402
Інші споживчі кредити	639 337	824 753
	6 084 338	5 961 570
За вирахуванням резерву на покриття збитків від знецінення	(3 174 835)	(3 015 246)
Всього кредитів, наданих фізичним особам	2 909 503	2 946 324

